

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matija Bulatovič

Etnične skupnosti slovenske nacije
Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matija Bulatovič

Mentor: izr. prof. dr. Miran Komac

Etnične skupnosti slovenske nacije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Etnične skupnosti slovenske nacije

Namen naloge je primerjati status in položaj etničnih skupnosti slovenske nacije z ozirom na notranje in mednarodno pravo ter podati razmislek o možnostih izboljšav slovenske manjšinske in integracijske politike. Podatke sem črpal iz strokovne literature, popisov prebivalstva ter pogovorov z nekaterimi predstavniki etničnih skupnosti. Glavna metoda dela je primerjalna analiza. V nalogi ugotovim precejšnje neskladje med stopnjami ustavnopravne zaščite, ki jih posamezne etnične skupnosti uživajo. V razpravi o morebitnih spremembah slovenske integracijske politike svoja mnenja podajo tako predstavniki strokovne javnosti kot tudi nekateri predstavniki etničnih skupnosti. Večini predlogov je skupno zaznavanje potrebe po izboljšavah manjšinske in integracijske politike, znatno pa se razlikujejo glede same izvedbe potrebnih sprememb. Tako predlogi nihajo od ambiciozno zastavljenih ustavnih sprememb do realnejših korektur obstoječe zakonodaje. Upošteva demografske in migracijske trende slovenske nacije postaja kvalitetna integracijska politika vse bolj pomembna za razvoj Slovenije.

Ključne besede: Nacija, narod, etnične skupnosti, manjšinska politika.

Ethnic communities of the Slovenian nation

The aim of the thesis is to examine the status and the position of ethnic communities of the Slovenian nation with regard to national and international law, and to consider the possible improvements in Slovenia's minority and integration policies. The data come from the relevant literature, population censuses, and discussions with representatives of the ethnic communities. The main method of work is comparative analysis. Considerable discrepancies are found in the range of constitutional protection to which different ethnic communities are entitled. The views of social scientists and representatives of the ethnic communities are presented within the context of a debate on possible changes to Slovenia's integration policy. The majority of proposals recognise the need for certain improvements in minority and integration policy, but they differ significantly in the modalities of the required changes. The proposals range from ambitious constitutional amendments to more realistic improvements of existing legislation. Considering the demographic and migration trends of Slovenian nation, a good integration policy is becoming increasingly more important for the country's further development.

Key words: Nation-state, nation, ethnic communities, minority policy.

Nuši, Maši in Kosjenki.

KAZALO:

UVOD	7
1 TEORETIČNI OKVIR.....	9
1.1 Etnija in etničnost	9
1.2 Etnija in narod	12
1.3 Od naroda do nacije	14
1.4 Narodna manjšina	19
1.5 Avtohtonost narodnih manjšin	22
1.6 Integracija: koncept asimilacije nasproti konceptu multikulturalizma	23
1.7 Etnična skupnost	29
2 ZGODOVINSKI OKVIR	31
3 ETNIČNE SKUPNOSTI SLOVENSKE NACIJE	38
3.1 Slovenci	39
3.2 Srbi	42
3.3 Hrvati	43
3.4 Bošnjaki	44
3.5 Muslimani	45
3.6 Madžari	46
3.7 Albanci	47
3.8 Makedonci	48
3.9 Romi	48
3.10 Črnogorci	49
3.11 Italijani	50
3.12 Nemci	51
3.13 Druge etnične skupnosti	52
4 STATUS IN POLOŽAJ ETNIČNIH SKUPNOSTI SLOVENSKE NACIJE	54
4.1 Dokumenti Republike Slovenije, ki urejajo položaj italijanske in madžarske etnične skupnosti	56
4.1.1 Temeljna Ustavna listina	56

4.1.2	Ustava Republike Slovenije	56
4.1.3	Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih	58
4.2	Mednarodni dokumenti, ki urejajo položaj italijanske in madžarske etnične skupnosti	58
4.2.1	Osimski sporazumi	58
4.2.2	Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji	59
4.2.3	Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope	59
4.2.4	Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih Sveta Evrope	60
4.3	Dokumenti Republike Slovenije, ki urejajo položaj romske etnične skupnosti	60
4.3.1	Zakon o romski skupnosti	60
4.4	Mednarodni dokumenti, ki urejajo položaj romske etnične skupnosti	62
4.4.1	Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope	62
4.4.2	Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih	63
4.5	Ustavno-pravna zaščita drugih etničnih skupnosti	63
5	RAZMISLEK O MOŽNOSTIH RAZVOJA SLOVENSKE NACIJE S PERSPEKTIVE ETNIČNIH SKUPNOSTI	68
5.1	Predlogi etničnih skupnosti za izboljšave manjšinske politike Slovenije	74
5.2	Predlogi strokovne javnosti	78
6	ZAKLJUČEK	83
7	LITERATURA	85

UVOD

V diplomski nalogi se ukvarjam s pojavom slovenske nacije in z etničnimi skupnostmi, ki skupaj s slovenskim narodom tvorijo slovensko nacijo.

Razlog za izbiro take teme leži v pestrosti in raznovrstnosti okolja, iz katerega izhajam. Čas osamosvajanja Slovenije je prinesel velike spremembe, tako za večinski slovenski narod, kakor tudi za druge, nedominantne etnične skupnosti. Zato sem se odločil, da v okviru diplomske naloge osvetlim položaj in status teh skupnosti ter opišem temeljne dejavnike slovenske manjšinske politike.

Pri raziskovanju fenomena slovenske nacije me je pot vodila od temeljnega dela Mirana Komaca *Priseljenci*, preko študije *Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, do raziskave *Percepcije slovenske integracijske politike* in dela Džemala Sokolovića *Nacija protiv naroda*. Pomemben del gradiva predstavlja tudi 57. številka Nove revije s podnaslovom *Prispevki za slovenski nacionalni program*.

Poleg omenjene literature pa sem poskušal relevantne informacije pridobiti tudi od nekaterih aktivnih udeležencev procesa izgradnje slovenske nacije, kakor tudi neposredno od pripadnikov nedominantnih etničnih skupnosti.

Raziskovanje fenomena slovenske nacije mi je narekovalo problemsko obravnavanje tematike, zgodovinski okvir pa je omejen na obdobje, ki je najbolj bistveno vplivalo na pojav moderne slovenske nacionalne države, obdobje osamosvojitve Slovenije.

V prvem poglavju opredelim teoretični okvir preučevanja slovenske nacije in razjasnim nekatere terminološke probleme. Zgodovinski okvir v drugem poglavju je zamejen z dogodki, ki so neposredno pripeljali do oblikovanja slovenske nacionalne države. V tretjem poglavju podam pregled etničnih skupnosti Slovenije, ki temelji na popisih prebivalstva leta 1991 in leta 2002. V četrtem poglavju

primerjam in obravnavam položaj in status etničnih skupnosti Slovenije ter mednarodne dokumente, ki jamčijo določene pravice. V petem poglavju predstavim poglede mnenjskih voditeljev nekaterih etničnih skupnosti ter mnenja strokovne javnosti glede možnosti izboljšanja položaja teh skupnosti znotraj slovenske nacije.

V zaključku poudarim bistvene ugotovitve in povzamem nekatere predloge za izboljšave položaja etničnih skupnosti slovenske nacije.

1 TEORETIČNI OKVIR

Natančna razmejitev pojmov je bistvenega pomena za razumevanje pojavov in procesov, s katerimi se bomo srečevali pri raziskovanju etničnih skupnosti slovenske nacije, zato sem za uvodno poglavje tega diplomskega dela izbral teoretični okvir. Na začetku bom opredelili pojma etnije in etničnosti, nadaljeval bom s pojmom naroda in nacije ter to poglavje zaključil z osvetlitvijo koncepta integracije.

Na področju raziskovanja teh pojmov obstaja precej nejasnosti in dvomnosti, saj se teh konceptov ne da enostavno in enozvočno definirati, zato jih pogosto razberemo šele iz avtorjevega konteksta. Poleg različnih pogledov domačih in srednjeevropskih avtorjev, pa dodaten problem predstavlja še različno dojetanje pojmov naroda in nacije med kontinentalnim delom Evrope in anglosaksonskim svetom oziroma dežel, ki so nastale po t.i. vzhodnem in zahodnem modelu oblikovanja narodov.

1.1 Etnija in etničnost

Pojem etnije (gr. *ethnos*) izhaja iz stare grščine. Pojavil se je na prehodu iz plemensko-gentilne družbe, temelječe na sorodstvu, v širšo, dopolnjeno, politično organizirano skupnost mestne države, polisa, ki temelji na delitvi dohodkov od zemlje. Ta prehod je označil začetek ločenega razvoja dveh pojmov, ethnosa in polisa (Sokolović 2006, 9).

Starogrški *ethnos* še ni imel istega pomena, kakor današnja etnija. Verjetno bi najnatančnejši opis ethnosa, te nove oblike organiziranja starogrške družbe, dobili s prisodobno roja in jate, saj so grški klasiki Homer, Pindar, Herodot, Platon, Ksenofont govorili o »ethnosu prijateljev«, »ethnosu ljudi«, »ethnosu Ahajcev«, »ethnosu moškega in ženske«, »ethnosu čebel« ali pa »ethnosu ptic« (Liddell, Scott v Sokolović 2006, 10).

Ne glede na prastari izvor besede ethnos in njen takratni pomen, pa ima beseda etnija danes drugačen in povsem moderen pomen. Danes pojem etnije predstavlja predvsem skupino ljudi, ki se po kulturnih potezah, lastnih njenim pripadnikom, razločuje od drugih skupin. Največkrat jo povezujejo skupno ime, skupna prepričanja, verovanja, vrednote, norme, šege, jezik, vera, zgodovina, naselitveno področje ter zavest pripadnosti in etnična identiteta (Kremenšek 1973).

Tudi Anthony D. Smith definira etnijo v svoji knjigi Nacionalna identiteta takole: »Etnična skupina je tip kulturne kolektivitete, ki poudarja vlogo zgodovinskega spomina in mitov o prednikih in ki je prepoznana po eni ali več kulturnih razlikah, kot so vera, navade, jezik ali institucije« (Smith 1991a, 20). Da bi neka skupnost bila prepoznana tudi kot etnična skupnost, pa mora, po Smithu, imeti enega ali več naslednjih atributov:

- skupno lastno ime;
- mit o skupnih prednikih;
- skupni zgodovinski spomin;
- enega ali več elementov skupne kulture, ki jo ločujejo od drugih;
- povezave s specifično »domovino«;
- občutek solidarnosti do določenih delov družbe.

Vendar Smith poudarja, da gre pri vseh atributih, razen pri skupni kulturi, ki etnično skupnost ločuje od drugih, za subjektivne attribute oziroma mite. Bolj ko so ti atributi prisotni in razviti, bolj je etnična skupnost izrazita, ko pa ti atributi izgubijo pomembnost, se z njimi lahko razgradi tudi etnija. Tako je etnija vse prej kot primordialna, biološka, nespremenljiva. Etnična skupnost se oblikuje skozi proces združevanja ali razdruževanja, kar priča o spreminjajoči se naravi etničnih meja in o prilagodljivosti znotraj določenih okvirov, kulturne identitete njenih pripadnikov. Etničnost zaznamuje tako konstanta kot sprememba (Smith 1991a, 21-24).

Glede dojemanja etničnosti sta se v Evropi oblikovali dve struji, primordialistična in voluntaristična. Primordialistično dojetje etničnosti se je razvilo predvsem v

Nemčiji in temelji na »krvnem« sorodstvu, na »krvni« povezavi ljudi znotraj etnične skupine. Po tem razmišljanju je kategorija etničnosti dana po naravi, je trajna, nespremenljiva in takorekoč genetska. Tako dojetanje etničnosti se je razvilo na primer v Nemčiji 19. stoletja: »...od tod tudi njihova zahteva po narodni (etnični) čistosti, ki jih je nazadnje pripeljala do Nacionalizma...« (Hribar 1987, 3).

Potrebno je posebej izpostaviti problematičnost primordialističnega koncepta, saj je bil v zadnjih dvajsetih letih pogosto zlorabljan kot nosilna ideologija za izvajanje razvpitih praks etničnega čiščenja. Primordializem ne zmore sobivanja z etnično raznolikostjo neke družbe: s svojim ekskluzivizmom, s svojo tehniko izločanja nepripadnikov naroda povzroča trenja, ustvarja nezadovoljstvo in krepi občutke frustracije v družbi. Lahko bi rekli, da primordializem, v svojem bistvu, temelji na etničnem konfliktu.

Pri voluntarističnem pogledu na etničnost, imenovanem tudi »situacijski model«, pa je etničnost stvar kulture posameznika, stvar njegove svobodne odločitve, da določeni etnični skupini pripada, ali pač ne. Situacijski model določa etničnost na podlagi odnosov, zaznav in čustev njenih pripadnikov, zaradi česar se lahko tudi spreminja in je torej dinamična in ne statična kategorija. Strinjam se z mnenjem večine sociologov, ki trdijo, da so etnične skupnosti »živi organizmi v stalnih spremembah« (Sokolović 2006; Smith 1991b; Rizman 1991).

Obstoj neke etnične skupnosti je odvisen od mnogih dejavnikov, kot so geostrateška lega etnije, večjezičnost, sposobnosti trgovske menjave, sposobnost obrambe in organiziranost religije. Tako Smith med mehanizme, ki neki etniji zagotavljajo obstoj, prišteva tudi sposobnost izvajanja verskih reform, sposobnosti kulturne menjave oziroma izposojanja in prepletanja elementov drugih kultur, družbeno mobilnost slojev in razredov ter razne mite o izbranosti lastne etnične skupnosti (Smith 1991a, 33-36).

Po Sokoloviću je etničnost realen družbeni pojav, ki je stabilen in relativno trajen. Zanj je etničnost bolj spontana kot organizirana in je bolj asociativna kot disociativna (Sokolović 2006, 135).

1.2 Etnija in narod

Etnične skupine so potencialni narodi, ki v etničnem oziru dobro vedo, kaj niso in šele potem, ko se svoje posebnosti zavedo, postanejo narodi. Za razliko od etnične skupnosti, ki je kot taka spoznana od drugih, od zunaj, pa se narodi spoznajo kot taki sami. Po Rizmanu se narod razvije iz etnije: »etniija torej preraste v narod, ko postane samozavestna, ko se narod spozna kot tak sam.« (Rizman 1991, 18).

Vendar samozavedanje kot psihološki pojav ni dovolj za oblikovanje narodne zavesti v polnem pomenu besede. Potreben je tudi nek širši, splošni kulturni prostor, znotraj katerega religija predstavlja pomemben delež. Tako méni tudi Rožanc, ko pravi: »Narod namreč v svojem najglobljem bistvu ni samo narodni, ampak tudi kulturni in religiozni pojav. Narod je mistični organizem realne človeške skupnosti, ki teži k nadčloveški in nadzgodovinski združitvi.« (Rožanc 1987, 206).

O pomenu samozavedanja za oblikovanje narodne zavesti priča tudi Južnič, ko pravi, da se »narod od etnije razlikuje predvsem po tem, da je v njem bolj poudarjena ideološka in politična dimenzija.« (Južnič 1993, 278). Zato je o samozavednih narodih, torej o etnijah, ki so razvile samozavedanje, mogoče govoriti šele v 19. stoletju. Narodi so obstajali mnogo prej, a da postane narod dinamična sila, potrebuje poleg obstoja še aktivno predstavo o samem sebi, ki ji emocije in določena dejanja pomagajo, da priplava na površje kot subjekt zgodovine (Rizman 1991, 18).

Oblikovanje narodov je v Evropi potekalo po dveh različnih poteh, ki jih imenujemo zahodni in vzhodni model. V zahodnem modelu je proces prehajanj etničnih

skupnosti v narod vzpodbujala država s svojo centralizirano oblastjo in birokratskim aparatom. Tipičen primer zahodnega modela oblikovanja naroda je Francija. Pri vzhodnem modelu pa je proces oblikovanja naroda v tesni povezavi z zgodovinskim mitom o nekdanji svobodi in državnosti (Grafenauer in Prunk v Šircelj 11, 2003). Ključ transformacije etnij v narode je bila široka ljudska mobilizacija pod vodstvom manjših krogov izobražencev in intelektualcev. Vzhodni model tako temelji na genealoški, etnični koncepciji naroda, kjer so ključni elementi domnevni skupni izvor, široka ljudska mobilizacija, ljudski jezik, običaji in tradicije (Smith 1991a, 68).

Narod je torej živ organizem. Iz svoje začetne posebnosti se je etnija na osnovi samozavedanja in kulture prelevila v narod, v ideološko in s tem tudi politično bitje, v živ organizem s svojimi lastnimi potrebami, zahtevami in značilnostmi.

Tako kot sta se pri preučevanju etnije oblikovala dva tabora, primordialistični in voluntaristični, sta se oblikovala tudi dva načina dojemanja naroda. Za primordialiste je narod skupina ljudi istega rodu, kar pomeni, da posameznik, ki ni istega rodu, ne more postati pripadnik tega naroda. Meje naroda so za primordialiste zaprte in vanj le stežka vstopajo novi pripadniki. Za voluntariste pa narod ni omejen s sorodstvenimi vezmi, ampak je živa tvorba odprtih meja, kjer je najbolj bistvena posameznikova odločitev, ali bo določenemu narodu pripadal, ali pa tudi ne. Bistvo pripadnosti narodu je za voluntariste kulturni element.

Tako je močne primordialistične elemente možno zaznati pri Hribarju, ko pravi, da je narod »skupina ljudi istega rodu«, voluntaristični pristop pa je možno zaznati pri Smithu (1991), Južniču (1993), Rizmanu (1991), Sokoloviću (2006) in drugih.

1.3 Od naroda do nacije

V slovenskem jeziku ločimo pojma naroda in nacije. Pojem nacije izhaja iz latinskega *nasci*, roditi se. »Beseda nacija je nastala na evropskih univerzah v srednjem veku in je označevala skupine študentov, ki jih je družila skupna pripadnost kraju rojstva, nekakšna domovinska povezava v tujem kraju. Univerzitetne nacije je vodil *proctor*, njegov mandat pa je trajal od enega meseca na univerzi v Parizu, do enega leta na univerzi v Bolonji. Bolonjska univerza je tudi kraj, kjer so nastale prve štiri nacije: Lombarda, Toscana, Romana in Ultramontana.« (Sokolović 2006, 8). Namen univerzitetnih nacij je bila vzajemna zaščita in sodelovanje med študenti za časa študija daleč od doma. Verjetno je tudi precejšnja raznolikost lokalnih narečij prispevala k nastanku univerzitetnih nacij, saj v tistem času še ni bilo standardizacije nacionalnih jezikov in je bila komunikacija med prebivalci iste dežele relativno otežena in omejena.

Z renesanso in humanizmom so spremembe v Evropi v središče družbenega zanimanja postavile človeka, posameznika. Začelo se je obdobje antropocentrizma in to se je odražalo tudi v politični misli tistega časa. Narodi so razvijali svoje narodne zavesti, oblast pa je bila še vedno v rokah kraljev in cesarjev, suverenov tistega časa. Do preloma je prišlo s francosko revolucijo. Tako Rizman: »Po francoski revoluciji so države prenesle svojo legitimnost z 'božje pravice kraljev' na občutno učinkovitejšo 'suverenost ljudstva'.« (Rizman 1995, 118).

»Ljudstvo« pa je precej ohlapen in nedoločen pojem in še zdaleč ne pomeni istega kot narod. V tej ohlapnosti vidi Rizman temeljni razlog, da je prišlo do oblikovanja nacij: »Vendar je bilo 'ljudstvo' preveč abstraktna kategorija, da bi se mogla obdržati pred neko drugo, precej otipljivejšo kolektivnostjo, ki se ji reče narod oz. nacija. Ta je tako postala novi legitimacijski mit države.« (Rizman 1995, 118). Rizman trdi, da je bil prehod iz države - ljudstva v državo - narod počasen, boleč in krvav. Za tak proces je država potrebovala legitimnost in dobila jo je v procesu oblikovanja nacije. Rizman za zgodnjo francosko nacijo pravi: »Da je šlo v resnici za mit, nam razkriva prototip moderne države - jakobinska in Napoleonova

Francija, ki je postala narod-nacija šele dobro stoletje pozneje. 'Grande Nation' se je rodila šele potem, ko je neusmiljeno zatrla jezike in kulture kakega ducata majhnih narodov, tj. Bretonce, Okcitanke, Katalonce, Baske, Alzačane, Korzičane in druge.« (Rizman 1995, 118).

Pokazali smo, da so se pogoji za nastanek nacionalnih držav vzpostavili šele takrat, ko je suverenost držav začela sloneti na ljudstvu in ne več na »božanski pravici« monarhov. Tako pravi tudi Hribar: »Države so obstajale že pred modernimi nacijami, toda nacionalne države so se začele oblikovati šele v epohi, ko se je v središče sveta postavil človek sam. V epohi antropocentrizma oziroma človeka kot subjekta. Kakor se ima za subjekt, za avtonomen in suveren organizem posamezen človek, tako se ima za takega tudi moderna nacija kot nacionalna država.« (Hribar 1987, 3).

Podobno kot pri oblikovanju etnij, sta se tudi pri procesu oblikovanja nacionalnih držav Evrope, oblikovali dve pglavitni struji. Tako govorimo o primordialističnem in voluntarističnem pogledu na vlogo naroda v procesu izgradnje nacije. Primordializem, ki svojo ideološko podstat črpa iz biološke dimenzije človeka, iz njegove »genske« danosti, vidi nacijo predvsem kot uresničeno idejo svobode naroda (Hribar 1987, 4). Tako Hribar pravi: »Po Heglu postane narod zgodovinski, udeležen v zgodovini svetovnega duha šele tedaj, ko 'postane država', zato je 'substancialni cilj vsakega naroda biti država, nacija'.« (Hribar 1987, 3).

Pri primordialistih je torej nacija tisti narod, ki ima lastno državo. Problem primordialističnega pogleda je njegova biološkost, njegova izključevalnost do vseh, ki ne pripadajo nekemu narodu, živijo pa na ozemlju nacionalne države tega naroda. Tako pride do konflikta med pripadniki naroda in tistimi, ki temu narodu ne pripadajo. Odločitev o tem, kdo pripada nekemu narodu in kdo ne, je v rokah »narave«, biološke danosti posameznika, njegovega genetskega zapisa. Po taki logiki Nemec ni mogel postati nekdo, ki ni imel nemških staršev. Usodnost primordializma je bila definitivno razkrinkana z grozodejstvi druge svetovne vojne

in zločini nacistične ideologije, ki je temeljila na biološki danosti, na genetski podobi človeškega bitja.

Kritika primordializma se je oblikovala relativno zgodaj, precej pred drugo svetovno vojno. V zdaj že legendarnem predavanju z naslovom »*Qu'est-ce qu'une nation?*« (Kaj je nacija?) 11.3.1882 na Univerzi v Sorboni, je Ernest Renan javno izpostavil zablodo biološkega dojetja nacije. Do predavanja je prišlo v napetem ozračju francoske suverenosti nad Alzacijo, ki jo je naseljeval pretežno nemški narod. Po primordialistični miselnosti ta del prebivalstva Francije nikakor ne bi mogel aktivno tvoriti francoske nacije, vse, kar bi mu preostalo, bi bila popolna asimilacija. V predavanju je Renan izpostavil, da je pripadanje neki naciji predvsem »dnevni plebiscit«, stvar osebne izbire. Pripadanje naciji je, po Renanu, stvar volje. Zato takemu pogledu na nacijo pravimo voluntaristični (volja fr. *volonté*). Renan je izločil narod kot najbolj bistveno determinanto nacije. Hribar se s takim pristopom ne strinja: »Ker je moral suverenost Francije tudi nad takimi pokrajinami, kakršna je bila Alzacija z nemškim narodom, teoretsko opravičiti, narod iz pojma nacije preprosto izbriše. Ga ne upošteva, kakor je storil Hegel, kot element, še več, kot naravno podlago nacije. Narobe. Nacija se po njem konstituira iz čisto subjektivnih elementov. Glavni med njimi je volja.« (Hribar 1987, 4). Hribar sicer ugotavlja, da gre pri Renanovi »volji« za razdelano izpeljavo Rousseaujeve obče volje, (*volonté générale*), toda v svoji kritiki Renana premalo upošteva, da v večetničnem okolju Alzacije, koncept nacije, ki bi temeljil na enem, samem in edinem narodu, ne more dati dobrih rezultatov. Hribar svojo kritiko Renana še stopnjuje: »Renanova misel se ne giblje več pod nebom klasične, marveč v svetu postklasične, se pravi prevratne novoveške metafizike. Metafizike volje do moči. Volja do moči je torej tista volja, ki prežema po Renanu izpostavljeno nacijo. Nacijo, ki se kot subjekt volje do moči ne opira na narod, marveč si ga podredi.« (Hribar 1987, 4). V tehtanju med tema dvema usmeritvama, primordialistično in voluntaristično vizijo nacije, se Hribar postavi na stran Hegla in pravi: »Renanova koncepcija nacije v postmodernem času izgubi svoj smisel. Nacija, ki je ukoreninjena v narodu in njegovem naravnem jeziku, ne more biti stvar plebiscita. Relevantnejša se zdi

Heglova definicija nacije kot enotnosti naroda in države, ob čemer naj bi imel narod ontično, nacija kot narodna država pa ontološko prednost.« (Hribar 1987, 29).

Vendar pa tudi Hribar prizna, da je v središču nacije vendarle država in ne izključno narod, ko pravi: »Nacija v modernem, novoveškem pomenu temelji predvsem na državnosti.« (Hribar 1987, 3). Za Hribarja nacija ostaja »presek naroda in države, v idealnem primeru narod s politično oblastjo, tj. z lastno državo.« (Hribar 1987, 3). Iz perspektive večinskega, dominantnega naroda neke nacije, Hribarjevo vztrajanje na pomembnosti naroda kot temeljnega kamna nacije niti ni tako vprašljivo. Postane pa taka pozicija vprašljiva tisti trenutek, ko se premaknemo iz varnega okolja eno-narodne ali eno-etnične optike in poskušamo opazovati tiste nacije, ki so se razvile v okoljih, kjer ni izrazite dominacije enega naroda nad drugimi. Na primer Belgija, ki je nacija dveh narodov, Flamcev in Valoncev, ali Kanada, kjer tudi ni izrazite dominacije enega naroda nad drugimi. Tudi v Avstraliji bi danes težko sledili primordialističnemu načelu, sploh pa po razkritju sramotnega ravnanja kolonialnih oblasti z domorodnim prebivalstvom. V primeru britanske nacije bi tudi težko govorili o primatu angleškega naroda nad ostalimi. Tudi v Španiji, deželi mnogih narodov, kot so Katalonci, Asturijci, Baski, Andaluzijci in Kastiljci, težko govorimo o primatu kastiljskega naroda nad ostalimi.

Za razliko od primordialistov, Renan vidi bistveno determinanto nacije v prostovoljni odločitvi. Tako lahko nacija obstaja le, »če smo si v preteklosti pridobili skupno slavo in če imamo v sedanosti enotno voljo, če smo v preteklosti skupaj naredili velike stvari in če imamo voljo, da jih še naredimo.« (Renan v Hribar 1987, 4). Bistveni pogoj za obstoj nacije je torej soglasje, kot jasno izražena želja, da bi nadaljevali skupno življenje. Zato je po Renanu nacija po svojem bistvu vsakodnevni plebiscit (Hribar 1987, 4). Za Renana je nacija »... solidarnost velikih razmer, ki jo ustvarjajo občutki žrtvovanj v preteklosti, pa tudi tistih, ki smo jih šele pripravljene sprejeti v bodočnosti. Predpostavlja preteklost, ki je v sedanosti prisotna skozi jasno izraženo željo po nadaljevanju skupnega življenja. Obstajanje nacije je dnevni plebiscit, ravno tako, kot je obstajanje posameznika ponavljajoča potrditev življenja.« (Renan v Eley in Suny 1996, 41-55).

Miran Komac o naciji razmišlja takole: »Slovensko nacijo pojmem kot zbir stalnih prebivalcev Republike Slovenije. Slovensko nacijo pojmem primarno kot politični in ne etnični konstrukt.« (Komac 2003, 38). Stališče Komaca, da je nacija bolj politični kot etnični konstrukt, je voluntarističen in moderen pogled na nacijo, saj iz političnih procesov znotraj nacije ne izključuje tistih, ki niso pripadniki dominantne etnične skupnosti, dominantnega naroda.

Kržišnik-Bukićeva pojem nacije definira takole: »Pojmovno vsebino slovenske nacije zapolnjujejo namreč ne le pripadniki slovenskega naroda v Sloveniji, temveč tudi vsi drugi njeni prebivalci, ki so (že) njeni državljani (kvantitativno minimalni obseg pojmovne vsebine slovenska nacija) ali imajo zagotovljen vsaj status stalnega prebivališča v Sloveniji (kvantitativno maksimalni obseg vsebine pojma slovenska nacija)« (Kržišnik-Bukić 2003, 304). Kržišnik-Bukićeva se bolj nagiba h kvantitativno minimalnemu obsegu vsebine pojma slovenska nacija, torej k državljanstvu kot podlagi definicije nacije. Tudi pri Kržišnik-Bukićevi je opaziti voluntaristični pristop k pojmovanju slovenske nacije, saj »krvna kategorija« pri njej ne igra bistvene vloge.

Pri Sokoloviću je prav tako mogoče ugotoviti voluntarizem, saj etnične, narodne kategorije ne postavlja v ospredje definicije nacije. »Sama nacija je družbena, v določeni meri pa tudi politična entiteta oziroma fenomen.« (Sokolović 2006, 223). Za Sokolovića je torej nacija univerzalen izraz tako za politično organiziranje, kot za socialno (družbeno) povezovanje.

Pokazali smo, kaj so osnovne značilnosti etnije in etničnosti, kaj je narod in kako na pojav in pojem nacije gledajo nekateri relevantni avtorji. Ugotovili smo, da gre tako pri etniji in narodu kot pri naciji za spopad dveh pogledov na svet: primordialističnega, s svojo krvno in rodoslovno povezanostjo in izključujočnostjo do vseh, ki tega kriterija ne izpolnjujejo in pa voluntarističnega pogleda, ki utemeljitev pripadnosti tako narodu kot naciji, išče in najde v svobodni volji, v posameznikovi zavestni odločitvi. Osebnostno mi je najbližja definicija profesorja Komaca, saj je vključujoča tudi do tistih pripadnikov slovenske nacije, ki niso tudi

pripadniki slovenskega naroda ali slovenske etnične skupnosti. Kot bomo videli kasneje, je glede na etnično raznovrstnost in heterogenost prebivalstva Slovenije ta komponenta vključevanja in vključenosti za slovensko nacijo izjemno pomembna.

1.4 Narodna manjšina

V mednarodnem pravu ne obstaja splošno sprejeta definicija termina narodna manjšina, temveč je ta opredelitev prepuščena presoji posameznih držav. Definicija termina je pomembna v smislu opredeljevanja upravičencev do posebnih manjšinskih pravic, še posebej pa v luči nenehnih sprememb etnične strukture evropskih držav in odsotnosti konsenza glede termina v znanstveni skupnosti (Roter 2004a, 172).

Skupino posameznikov, poleg določenih prirojenih značilnosti, povezujejo tudi nekateri subjektivni dejavniki: določena skupna zavest ali volja, da želijo biti prepoznani kot pripadniki manjšine in da želijo ohranjati značilnosti svoje posebne identitete. Tako je Stalno sodišče mednarodne pravice leta 1930 izrazilo naslednje mnenje:

Skupnost (community) je skupina oseb, ki živijo na določenem ozemlju oziroma prostoru, so posebne rase ali imajo svojo vero, jezik, običaje ter so na osnovi te svoje identitete, temelječe na rasi, veri, jeziku in običajih, povezani z občutkom solidarnosti, in sicer z namenom ohranjati svoje običaje, ohranjati svoje oblike verovanja, zagotavljati poučevanje in vzgojo svojih otrok skladno z duhom in običaji svoje rase in si medsebojno pomagati. (Capotorti v Roter 2007, 11).

Podobno tudi Petrič meni, da imajo vse različne »...pojavnne oblike manjšinske problematike nekaj skupnega, namreč to, da imamo opraviti s skupinami ljudi določenih danih obeležij, bodisi narodnostnih, rasnih, etničnih, jezikovnih, katerih

položaj zahteva posebne ukrepe, skrb in pomoč, da bi lahko živeli enakopravno z drugim prebivalstvom in ohranjali svojo narodnostno, kulturno, jezikovno ipd. identiteto.« (Petrič v Roter 2007, 12).

S stališča mednarodnega prava je izredno pomembno, katerim skupnostim je namenjena določena pravna zaščita. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah v svojem 27. členu sicer govori o »etničnih, verskih ali jezikovnih manjšinah«, vendar ne pojasni, katerim skupnostim je pravzaprav namenjen (Roter 2007, 12). Z namenom interpretacije obsega 27. člena je Capotorti pripravil verjetno najodmevnejšo definicijo pojma manjšine:

V točno tem kontekstu se lahko termin »manjšina« nanaša na: skupino, ki je številčno manjša od ostanka prebivalstva neke države, katere pripadniki – ki so državljani te države – posedujejo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, po katerih se razlikujejo od drugih prebivalcev, in izkazujejo, čeprav samo implicitno, občutek solidarnosti, usmerjen k ohranjanju njihove kulture, tradicij, vere ali jezika. (Capotorti v Roter 2007, 12).

Capotortijeva definicija, poleg subjektivne volje in poleg *de facto* obstoja posebne skupnosti v državi, vpelje tudi tri t.i. objektivne kriterije obstoja manjšin: številčno podrejenost, nedominantni položaj in državljanstvo.

Tudi Dechênes je, za potrebe priprave Deklaracije Generalne skupščine Združenih narodov in določitev obsega 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ponovil Capotortijeve kriterije v predlogu za definicijo manjšin: »Skupina državljanov določene države, ki tvorijo številčno manjšino in so v nedominantnem položaju v tej državi, imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od tistih, ki jih ima večina prebivalstva, imajo občutek medsebojne solidarnosti, so motivirani, četudi le implicitno, s skupinsko voljo preživeti in katerih cilj je doseči dejansko in pravno enakost z večino.« (Dechênes v Roter 2007, 13).

Nobena od zgornjih definicij ni dobila podpore v Podkomisiji Združenih narodov o preprečevanju diskriminacije in varstvu manjšin, vendar je njun pomen velik zaradi uvajanja kriterijev za prepoznavanje etničnih skupnosti kot manjšin, ki zahtevajo določeno posebno skrb in varstvo.

Pri opredeljevanju termina narodne manjšine pa obstaja tudi precejšnja problematičnost pridevnika »narodna« (ang. *national*), ki se v angleščini lahko nanaša tako na narodnost in nacionalnost, kot na državljanstvo. Zato tudi termin narodna manjšina (ang. *national minority*) ni povsem jasen, saj lahko označuje skupnost ljudi, ki jih družijo pripadnost narodu, ali pa skupino ljudi, ki jo družijo pripadnost isti državi. Razlika izhaja iz različnega razumevanja konceptov naroda, nacije in nacionalne države, kar je posledica različnih modelov (vzhodni in zahodni model) nastajanja narodov in nacionalnih držav (Roter 2007, 14).

Parlamentarna Skupščina Sveta Evrope je v Priporočilu št. 1201 iz leta 1993 pripravila svoj predlog definicije termina narodne manjšine, in sicer kot skupino posameznikov, ki:

- a) prebivajo na ozemlju te države in so njeni državljani;
- b) ohranjajo dolgotrajne, trdne in trajajoče vezi s to državo;
- c) kažejo posebne etnične, kulturne, verske ali jezikovne značilnosti;
- d) so zadostno zastopani, čeprav po številu manjši od preostanka prebivalstva te države ali od regije v tej državi;
- e) jih motivira skrb za ohranjanje vsega, kar konstituira njihovo skupno identiteto, vključno z njihovo kulturo, njihovimi običaji, njihovo vero in njihovim jezikom (Roter 2007, 16-17).

Države članice Sveta Evrope niso zmogle politične volje, da bi sprejele vsebino Priporočila št. 1201, a vseeno je vsebina tega priporočila postala pravno zavezujoča za države, ki so postale članice Sveta Evrope po letu 1993: Estonijo, Češko, Slovaško. Priporočilo št. 1201 je postalo pravno zavezujoče kot sestavni del bilateralnih pogodb o dobrososedskih odnosih in varstvu manjšin. Takšne

sporazume sta sklenili Madžarska in Slovaška, kasneje pa tudi Madžarska in Romunija (Roter 2007, 17).

Definicija Parlamentarne Skupščine Sveta Evrope je najbližja evropskemu pojmovanju manjšin in sledi Capotortijevi definiciji manjšine v tem, da predstavlja kombinacijo objektivnih (obstoj populacije, različnost in nedominantni položaj) in subjektivnih (želja po ohranjanju manjšinske identitete) kriterijev za določevanje neke skupine kot narodne manjšine (Roter 2007, 17).

1.5 Avtohtonost narodnih manjšin

Pojem avtohtonosti Republika Slovenija uporablja kot kriterij aplikacije mednarodnopravnih norm s področja varstva manjšin. Pojem avtohtonosti omogoča precejšnjo stopnjo arbitrarnosti pri določanju, katera skupnost izpolnjuje pogoje avtohtonosti, sploh glede na dejstvo, da natančne definicije pojma ni.

Ustava Republike Slovenije vsebuje normo avtohtonosti v 64. členu, ne da bi podrobneje zamejila sam termin. V delno oporo sta nam lahko le dve odločbi Ustavnega sodišča. Prva¹, ki italijanski in madžarski samoupravni narodni skupnosti nalaga pripravo kriterijev za vpis v volilne imenike, in druga,² ki znotraj razprave o avtohtonosti Romov v nekaterih občinah za kriterij avtohtonosti sprejema interpretacijo prisotnosti treh generacij ali stotih let. V isti odločbi se navaja tudi primer Madžarske, ki je leta 1993 v manjšinskem zakonu določila, da je lahko skupina priznana za narodno manjšino, če je prisotna na Madžarskem najmanj 100 let, in primer Avstrije, ki je v Zakonu o narodnih skupnostih leta 1993 določila, da morajo biti pripadniki narodne skupnosti avstrijski državljani in da morajo živeti kot državljani v državi že desetletja in sicer vsaj 25 do 90 let³. Vendar se tovrstno razumevanje avtohtonosti izrazito opušča (Roter 2004b, 200).

---

1 Sklep Ustavnega sodišča št: U-I-283-94, 6.6.1996.

2 Odločba Ustavnega sodišča št: U-I-416-98, 22.3.2001.

3 Odločba Ustavnega sodišča št:U-I-416/98-38, 22.3.2001.

Pojem avtohtonih narodnih manjšin se je v slovenskem ustavno-pravnem redu prvič pojavil v ustavnih amandmajih 27.9.1989, v amandamaju LV⁴. Prejšnje ustave so govorile le o narodnima manjšinama. Avtohtonost je postala »varovalka« pred prevelikim številom etničnih skupnosti, ki bi bile upravičene do ustavno-pravne zaščite svojih etničnih posebnosti. »Mnogi, ki so aktivno sodelovali pri tvorbi tedanjih sprememb, so prepričani, da je bil pojem avtohtonosti vpeljan zato, da se zameji število populacij, ki jih je treba uvrstiti med narodnomanjšinske skupnosti.« (Komac 2007b, 45).

1.6 Integracija: asimilacijski koncept in koncept multikulturalizma

Množica aspektov migracijske, azilne in naturalizacijske politike, ki urejajo priseljevanje v Slovenijo presega okvir te diplomske naloge in jih zaradi tega na tem mestu ne bom obravnaval. Zanimala me bo predvsem integracija etničnih skupnosti slovenske nacije, torej integracija oseb, ki so slovenski državljani, v slovenski družbeni prostor.

Favell definira integracijo kot »različne dimenzije kompleksnega procesa naselitve in ustalitve imigrantov v novem družbenem okolju, njihovih interakcij z večinsko družbo in družbenih sprememb, ki sledijo imigraciji« (Favell v Bešter 2004, 557). Bešterjeva integracijo razume »kot dvosmerni proces medsebojnega prilagajanja med imigranti in večinsko družbo«, proces prilagajanja pa je nesimetričen, saj se imigrantska populacija vedno prilagaja večinski družbi (Bešter 2004, 557).

Dimenzije integracijskega procesa po Schermerhornu vključujejo strukturno, kulturno in interakcijsko dimenzijo. V strukturni dimenziji se posamezniki med seboj ločijo glede na položaj, ki ga zasedajo v določeni družbeni strukturi. V kulturni dimenziji posameznik s pomočjo svoje kulture interpretira in osmišlja svoje vedenje in vedenje drugih. V interakcijski dimenziji pa gre za koncept medetničnih stikov in izmenjave med pripadniki različnih etničnih skupnosti. Znotraj vseh treh dimenzij

---

⁴ Odlok o razglasitvi ustavnega zakona za izvedbo ustavnih amandmajev. Ur. l. SRS 32/89, 2.10.1989.

delujejo tako centripetalni kot centrifugalni dejavniki, ki participacijo posameznikov v družbi bodisi pospešujejo, bodisi zavirajo. Tako centripetalna dinamika pomeni intenziven stik med priseljenci (oziroma pripadniki etničnih skupnosti) in pripadniki večinske etnične skupnosti, centrifugalna dinamika pa pomeni bolj ali manj ekskluzivne stike znotraj priseljske skupnosti. (Medvešek 2004, 589).

Vendar pa za uspeh integracije ni najbolj pomembna dinamika znotraj posamezne dimenzije. Bolj pomembno je soglasje glede smeri trendov vseh skupnosti (tako večinskih kot manjšinskih skupnosti), ki so vključene v proces. »Če obstaja med skupnostmi konsenz glede legitimnosti medsebojnih interakcij, potem ima lahko tako centripetalna kot centrifugalna dinamika integracijski značaj.« (Reinsch v Medvešek 2004, 591).

Tudi v Resoluciji o migracijski politiki (ReMPRS), ki jo je državni zbor Republike Slovenije sprejel leta 2002, je integracija opredeljena kot del širše migracijske politike, in sicer kot

... integracijska politika oziroma v ožjem smislu priseljska politika do prisotnih in bodočih priseljencev, ki se nanaša na ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljenih, vključno z aktivnim preprečevanjem diskriminacije, ksenofobije in rasizma, spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije.⁵

Čeprav je dikcija Resolucije o migracijski politiki precej ohlapna, iz nje izhaja temeljno vprašanje: s kakšnimi ukrepi in na kakšen način bi bilo mogoče zagotoviti enakopraven položaj pripadnikov etničnih skupnosti, ki niso uradno priznane, hkrati pa upoštevati njihovo potrebo in željo po ohranjanju etničnih posebnosti? To je bistveno vprašanje, na katerega bi slovenska integracijska politika morala ponuditi učinkovit odgovor. Kakšen naj bo torej integracijski model?

---

⁵ Državni zbor RS. 2002. *Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije* (ReMPRS) z dne 28.11.

V teoriji sta se izoblikovala dva nasprotna koncepta: asimilacijski koncept in koncept multikulturalizma (Roter 2004b, 203). Asimilacijski koncept je nastal v okolju oblikovanja francoske nacionalne države, torej t.i. zahodnega dojemanja naroda kot skupnosti državljanov. Pri asimilacijskem konceptu govorimo o popolnem opuščanju vseh etničnih posebnosti in zlivanjem z dominantno etnično skupnostjo do neprepoznavnosti. »Asimilacijo lahko označimo kot proces, v katerem večja ali dominantna skupina absorbira manjšo ali podrejeno skupino tako, da le-ta postane nerazpoznavna.« (Čačić-Kumpes v Bešter 2004, 560).

Določena stopnja asimilacijskih pritiskov obstaja v vsaki družbi, problematična pa je nasilna asimilacija. »Model etnične nivelizacije, ki temelji na procesih nasilne asimilacije, nosi v sebi še dodatno nevarnost: nevarnost homogenizacije na narodnostni podlagi, kar je pogosto ključni element trhlosti (več)etničnih držav.« (Komac 2007a, 2).

Asimilacijske državne politike upravljanja z migracijami so bile značilne do 60. let prejšnjega stoletja. Vendar so asimilacijske politike povzročale tudi identitetne krize migrantov, ki so se tako znašli v deprivilegiranih situacijah in pristali na sistemih socialne podpore (Vrečer 2004b, 676). Šele tedaj so države spoznale, da je asimilacija povezana tudi z znatnimi stroški, saj se migranti, zaradi svoje kulturne pohabljenosti kot posledice agresivne asimilacije, niso zmogli preživljati sami in je za njih morala poskrbeti država. Poleg motiva ustvarjanja bolj humanih pogojev za migrante, pa so predvsem tradicionalne migrantske države, kot so Avstralija, Kanada in ZDA, spremenile svoje asimilacijske politike tudi zaradi visokih stroškov. Tako so v 70. letih integracijske politike začele nadomeščati asimilacijske politike držav. »Asimilacija migrantov pravzaprav ni zaželjena tudi za državo sprejema, saj se z asimilacijskimi politikami v družbi zgublja kulturni pluralizem in z njimi pomembne kulturne in druge inovacije, ki jih prinaša kulturni pluralizem.« (Vrečer 2004b, 678).

Toda kljub nerelevantnosti in škodljivosti asimilacijskih politik ostajajo asimilacijske prakse v veljavi tudi v državah, ki sicer poudarjajo pomen integracijskih politik. Taki

državi sta predvsem Francija in Norveška, medtem ko sta vodilni državi pri implementaciji integracijskih politik Danska in Nizozemska (Vrečer 2004, 677b). Države, ki vztrajajo pri asimilacijskih politikah, se srečujejo z družbeno, ekonomsko in kulturno škodo. Tako v Franciji pogosto prihaja do demonstracij proti asimilacijski politiki do priseljencev.

Koncept multikulturalnosti, ki izhaja iz starejšega koncepta kulturnega pluralizma, se je razvil predvsem v anglosaksonskih, liberalno-pluralističnih okoljih, ki so dopuščala svojim imigrantskim skupnostim ohranjanje svojih različnih kultur, vrednot in jezikov. Vrečerjeva koncept multikulturalizma opredeli kot »državno politiko upravljanja s kulturno razliko in je kot tak identičen z enim izmed pomenov koncepta integracije.« (Vrečer 2004b, 677).

Habermas koncept multikulturalizma opredeli kot »politični projekt ohranjanja kultur.« (Vrečer 2004b, 677).

Nedvomno pa temelji koncept multikulturalnost tudi na določeni pragmatičnosti, saj je precej nerealno pričakovati, da se bodo imigrantske skupnosti povsem prostovoljno odrekle svojim etničnim identitetam. V normativnem smislu je kulturna raznolikost kot taka dobra in dobrodošla (Boswell v Roter 2004b, 203).

Avtorji multikulturalizma trdijo, da so etnične identifikacije in občutki pripadnosti do večinskega naroda sprejemne države bolj okrepljeni, kadar sprejemna država omogoča integracijo, v manjši meri pa se identifikacije in občutki pripadnosti razvijajo, kadar sprejemna država migrantov ne želi integrirati. Kadar integracijske strategije niso ustrezne ali pa jih celo ni, se krepi segregacija migrantov v določene predele držav ali mest. Isto velja, kadar države sicer sprejmejo prave integracijske strategije, a jih ne implementirajo (Vrečer 2004a, 660).

V migracijskih študijah 20. stoletja se je pojavila tudi teorija transnacionalnega, saj so avtorji opazili določene spremembe pri načinu življenja migrantov v primerjavi s prvo polovico 20. stoletja. Opazili so, da migranti v zadnjih desetletjih v veliko večji

meri ohranjajo stike z državo izvora, kot v obdobju pred drugo svetovno vojno. Skupno vsem avtorjem transnacionalnega koncepta je, da ugotavljajo vzdrževanje stikov z obema kulturama, tako s kulturo države izvora, kot s kulturo države sprejema. Po Margolisu predstavljata družba izvora in družba sprejema »enotno področje socialne akcije« (Vrečer 2004b, 679). Pospešeni razvoj transportne tehnologije, svetovni splet in elektronska pošta nedvomno prispevajo k tem novim pojavom.

Po mnenju avtorjev transnacionalnega prihaja na stičišču dveh kultur do kulturne bifokalnosti in kulturnega sinkretizma, govorijo pa tudi o hibridnosti kultur. Vendar je epistemološka vrednost teorije transnacionalnega precej omejena, saj izhaja iz starih asimilacijskih teorij. Poleg tega avtorji transnacionalnih teorij ne upoštevajo integracijskih politik posameznih držav (Vrečer 2004b, 679-680).

Glede na to, da se je Republika Slovenija z Resolucijo o migracijski politiki (ReMPRS) odpovedala asimilacijskemu pristopu in začrtala pluralistični, multikulturni model, ter si tudi sicer prizadeva za ohranjanje etničnih posebnosti italijanske, madžarske in romske skupnosti, je odgovor na vprašanje o ustrezni integracijski politiki drugih etničnih skupnosti treba iskati znotraj multikulturalnega koncepta integracije.

Organizacije in društva etničnih skupnosti Slovenije predstavljajo pomemben segment civilne družbe. Putnam meni, da je civilna družba eden izmed pomembnih dejavnikov uspešnosti integracijskih procesov. Primerjalne raziskave kažejo, da imajo etnične organizacije pomembno vlogo pri vključevanju v države sprejema, saj njihova vloga ni zgolj v emotivnem sprejemanju novih članov njihove etnične skupnosti ter socialnem vključevanju v širšo sociokulturno sfero, temveč omogočajo tudi hitrejšo in učinkovitejšo ekonomsko integracijo (Vrečer 2004b, 682).

Vrečerjeva meni, da bi za učinkovito integracijsko politiko potrebovali integracijski zakon, »ki bi na normativen način uredil probleme sobivanja različnih etničnih

skupnosti« (Vrečer 2004b, 682). Na tak način bi v slovensko integracijsko politiko lahko vključili tudi tiste elemente uspešne integracije, ki jih zakonodaja še ne vsebuje. Integracijske zakone imata tudi Danska in Nizozemska. Poglavitna prednost imigracijskih zakonov je ta, da natančno opredeljujejo tako pravice kot dolžnosti imigracijskih skupin. Učenje uradnega jezika države sprejema tako postane dolžnost in odgovornost imigrantov. Poudarek na dolžnostih in odgovornostih imigracijskih skupin iz pasivnih objektov integracijskega procesa naredi aktivne subjekte integracijske politike.

V Sloveniji se, podobno kot v večini demokratičnih družb, srečujemo z zahtevami po večji participaciji in reprezentaciji etničnih skupnosti. Te zahteve tvorijo del širše vizije multikulturne družbe. Lahko jih opišemo kot identitetno zasnovane zahteve za diferencirane oblike državljanstva (Medved 2004, 451). Gre za zahtevo, da demokratične institucije multikulturne družbe ponovno razmislijo o tradicionalnih konceptih participacije, konzultacije in reprezentacije v javni sferi družbe. Upravičenost teh zahtev najdemo v zaskrbljujočem spoznanju, da marginalizacija določenih etničnih skupnosti, ki izhaja iz neenake distribucije politične moči in ekonomske prosperitete, predstavlja potencialno tveganje za stabilnost in kohezijo družbe (Medved 2004, 451).

Tudi Roterjeva je podobnega mnenja: »Uspešna integracijska politika se tako ne nanaša le na urejevanje družbeno-ekonomskega položaja oseb, ampak tudi na zagotavljanje določenih pravic na drugih področjih, še zlasti na kulturnem (tj. v njihovem kulturnem življenju) in političnem področju.« (Roter 2004b, 200). Tudi Boswellova poudarja pomen politične participacije, ko pravi, da se koncept integracije nanaša na »proces vključevanja imigrantov in etničnih manjšin v ekonomijo, družbo in politično življenje v državi sprejemnici« (Boswell v Roter 2004b, 202). Toda potrebno je poudariti, da se politična participacija imigrantov ne nanaša le na pravico voliti in biti izvoljen, kar je v številnih državah razumljeno kot »zaključna faza uspešnega procesa integracije.« (Boswell v Roter 2004b, 202). Dejanski položaj v Sloveniji daje slutiti, da dosežena stopnja politične integracije z

naturalizacijo ni razumljena kot povsem zadovoljiva, še najmanj pa kot končna rešitev urejanja medetničnih odnosov v Sloveniji (Roter 2004b, 202).

Medvedova meni, da so tako strukturni kot zgodovinski razlogi bistveni, da etnične skupnosti nimajo dovolj resničnih možnosti za dialog s političnimi institucijami tako na lokalni kot na nacionalni ravni, in da so ravno zaradi teh razlogov slabše pripravljene na participacijo skozi klasične politične kanale, kot so volitve, kandidiranje na volitvah ali sodelovanje v političnih strankah. Medvedova opozarja na napačnost sklepanja, da gre za pomanjkanje interesa za politiko kot takšno, saj so etnične skupine skozi svoja društva pogosto organizacije, ki niso le kulturne, ampak pogosto tudi organizacije podpore, delujejo pa tudi v humanitarne namene (Medved 2004, 452). »Takšna mobilizacija pripadnikov etničnih skupin nakazuje, da imajo te organizacije tudi politični pomen, v kolikor politiko razumemo kot izboljšanje kvalitete našega življenja.« (Medved 2004, 453). Zato sam podatek o višini volilne udeležbe še ne prikaže celotne razsežnosti različnih strategij kolektivne mobilizacije etničnih skupnosti.

1.7 Etnična skupnost

Za konec poglavja o teoretičnem okviru je treba podati še razlago rabe pojma »etnična skupnost«. V strokovni literaturi ni enotnega in natančnega konsenza glede rabe pojmov kot so »manjšina«, »skupnost«, »skupina«, »novodobna narodna skupnost«, »nova narodna skupnost«, »nove manjšine«, »imigrantske narodnosti«.

Termin »etnične skupnosti« sem za potrebe te diplomske naloge izbral iz več razlogov. Prvi razlog je ta, da pojem »etnične skupnosti« poudarja najmanjši skupni imenovalec populacij, ki jih obravnavamo in sicer njihovo etničnost oziroma tisto lastnost, po kateri se te skupine ljudi med seboj ločujejo.

Drugi razlog leži v tem, da pojem »etnične skupine« ne vsebuje subjektivitete teh združenj ljudi, ampak jih tretira kot objekte družbenih procesov, pojem »etnična skupnost« pa to subjektiviteto bolj izraža.

Tretji razlog za izbiro pojma »etnične skupnosti« leži v njegovi mednarodni razumljivosti in uporabnosti, saj se recimo v angleškem jeziku Zakon o romski skupnosti prevaja popolnoma enako: »*Roma ethnic community act*«. Tudi Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih se v Uradnem listu, v angleščino prevede z »*Self-Governing Ethnic Communities Act*«⁶.

Četrti razlog za uporabo pojma »etnične skupnosti« vidim v tem, da največji delež anketirancev raziskave Percepcije slovenske integracijske politike, med vsemi ponujenimi variantami, izbere ravno pojem »etnične skupnosti« (Medved 2004, 454). Zato v izbiri tega pojma vidim tudi določeno mero demokratičnosti.

---

⁶ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS). Ur. l. RS 65/1994 z dne 20.10.

2 ZGODOVINSKI OKVIR

Zgodovinski okvir pregleda slovenske nacije je potreben, da bi bolje razumeli dogodke in procese, ki so pripeljali do oblikovanja slovenske nacionalne države in njenega mednarodnega priznanja. Zgodovinski okvir začnem z Majniško deklaracijo, ki predstavlja prvo jasno izraženo zahtevo po samostojni in suvereni Republiki Sloveniji.

Splošne družbene razmere v Sloveniji v osemdestih letih prejšnjega stoletja lahko opišemo kot široko družbeno nezadovoljstvo. Ekonomska neučinkovitost socialističnega planskega gospodarstva je porajala hiperinflacijo in gospodarsko zaostajanje, oblastni monopol Zveze komunistov pa upravičene zahteve po uvedbi političnega pluralizma. Varnostne razmere v Jugoslaviji, predvsem na Kosovu, so vzbujale občutke nelagodja in krepile strah pred uvedbo izrednih razmer, v katerih bi oblast v državi prevzele oborožene sile. Napetost odnosa razviti sever - nerazviti jug je dosegla maksimum. »Leta 1985 sta bili po ocenah OECD Jugoslavija in Srbija, kar zadeva bruto domači proizvod na prebivalca na ravni Turčije, Kosovo na ravni Pakistana, Hrvaška Grčije, Slovenija pa Španije in Nove Zelandije.« (Vodopivec, 274). Pomanjkanja določenih vrst blaga v trgovinah, redukcije električnega toka, izmenična prepoved prometa vozil na osnovi »par - nepar« in devizni črni trg so močno omajali ugled institucij v državi. Zloglasni 133. člen ustave, ki je omogočal kazenski pregon zaradi »verbalnega delikta«, je potrjeval prepričanje, da je korenita sprememba družbenega sistema, tako republiškega, kot zveznega, več kot nujna. Uvedba »depozita«, kavcije za prehod državne meje, je povzročila množični val negodovanja.

Zaradi političnega monopola Zveze komunistov Slovenije so se začele oblikovati neformalne oblike politične opozicije. Zahteve po uvedbi večstrankarskega sistema so se prvič javno kristalizirale v Litostrojski stavki, a uvedba političnega pluralizma je bila možna šele s sprejmom republiških ustavnih amandmajev v septembru 1989.

»15. aprila 1988 je Časopis za kritiko znanosti objavil Gradivo za slovensko ustavo, ki sta ga pripravili ustavni komisiji Društva slovenskih pisateljev in Slovenskega sociološkega društva. Ustavno gradivo je bolj znano po nazivu *Pisateljska ustava*«. ⁷ Splošno nezadovoljstvo se je akumuliralo in ljudstvu je dokončno prekipelo ob aretaciji Janše, Borštnerja, Tasiča in Zavrla. »Slovenska Služba državne varnosti je v sodelovanju z Jugoslovansko ljudsko armado konec maja 1988 dala aretirati tri civiliste in podoficirja« ⁸.

Od takrat naprej so se dogodki odvijali izjemno hitro. Na iniciativo Igorja Bavčarja je bil ustanovljen Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je kataliziral in koordiniral delovanje številnih družbenih gibanj. Ves čas sojenja so pred stavbo vojaškega sodišča potekala protestna zborovanja. Javni protesti so se množili vse do največjega zborovanja 21. junija 1988 na Kongresnem trgu v Ljubljani.

Predlagane spremembe zvezne ustave so krepile strah pred zmanjšanjem vpliva Slovenije v zveznem okviru. »Nestrinjanje z napovedanimi ustavnimi spremembami je bilo skupni imenovalec celotne politične alternative« ⁹. V napetem ozračju predlaganih sprememb zvezne ustave se je v Sloveniji oblikoval Zbor za Ustavo, ki je pripravil vrsto predlogov za spremembo slovenske ustave in s svojimi stališči močno vplival na delo ustavne komisije.

V tako napetem ozračju je bila 8.5.1989 razglašena Majniška deklaracija, ki jo je podpisalo nekaj več kot sto tisoč ljudi. »Med zborovanjem na Kongresnem trgu v Ljubljani, ki je bilo formalno - pravno organizirano kot odprta seja RK ZSMS (oblasti Odboru za varstvo človekovih pravic niso izdale dovoljenja za protestni shod), je pesnik Tone Pavček prebral Majniško deklaracijo. Napisali so jo dr. Dimitrij Rupel, dr. France Bučar, dr. Hubert Požarnik, Veno Taufer in Janez Janša« ¹⁰.

---

7 Slovenska pomlad. 2008a.

8 Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2007.

9 Slovenska pomlad. 2008b.

10 Slovenska pomlad. 2008c.

Majniška deklaracija je postala temeljni politični program neformalne politične opozicije. Vsebino Majniške deklaracije lahko strnemo v tri točke:

1. Zahteva, da se Socialistična Republika Slovenija preoblikuje v suvereno državo slovenskega naroda;
2. Zahteva o samostojnem odločanju o federalnih povezavah Slovenije z ostalimi državami;
3. Oblikovanje države, ki bo temeljila na:
  - a) spoštovanju človekovih pravic in svoboščin,
  - b) večstrankarski demokraciji in
  - c) družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije¹¹.

Podpisniki deklaracije so bili Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratična zveza, Slovenska kmečka zveza, Slovensko krščansko socialno gibanje in Socialdemokratska zveza Slovenije, zborovanje pa je organizirala Republiška konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije (RK ZSMS)¹².

Majniška deklaracija predstavlja prvo jasno izraženo zahtevo po oblikovanju suverene in neodvisne slovenske države. Podobnost v imenu z Majniško deklaracijo iz leta 1917 ni slučajna in vsebuje močan simbolni pomen, saj so maja leta 1917 v dunajskem parlamentu slovenski, hrvaški in srbski poslanci zahtevali ustanovitev slovanske države v okviru tedanje avstrijske monarhije. »33 slovenskih, hrvaških in srbskih poslancev avstrijske polovice monarhije in Dalmacije se je tako dan pred odprtjem državnozbornih vrat združilo v Jugoslovanski klub, njegov predsednik Anton Korošec pa je na slovesni seji 30. maja 1917 prebral t.i. majsko deklaracijo, ki se je 'na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava' zavzemala za združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov

---

11 Prav tam.

12 Prav tam.

v demokratično in 'samostojno državno telo' pod habsburškim žezlom.« (Vodopivec, 97).

Pri nastajanju Majniške deklaracije je potrebno omeniti, da je nastajala v fazah, saj v široki paleti družbenih gibanj še ni bilo oblikovanega enotnega stališča glede zahtev do zvezne države. Skupna izjava je nosila več imen: Slovenska deklaracija 1989, Deklaracija o slovenski narodni volji 89, Deklaracija o slovenski politični volji 89. Izvorni osnutek je napisal pisatelj Miloš Mikeln (Repe 2009). Zanimivo je, da Majniške deklaracije ni podpisal ne Odbor za varstvo človekovih pravic, ne Zveza Socialistične Mladine Slovenije.

Tako je 29. maja 1989 prišlo tudi do oblikovanja šeste različice deklaracije, ki je dobila ime Temeljna listina. Sprejeta je bila 22. junija 1989, v okviru Republiške konference socialistične zveze delovnega ljudstva (RK SZDL). »Na zahtevo sindikatov je še omenjala samoupravni socializem, ZK si je prizadevala, da bi v besedilo prišel pojem 'vladavina dela', in zagovarjala prepričanje, da suverenosti ni mogoče graditi samo na slovenskem narodu, ampak na vseh državljanih Slovenije.« (Repe 2009). Razlika med deklaracijama je bila precejšnja, saj je Temeljna listina, kot možen kompromis, še pristajala na obstoj skupne zvezne države, pod pogojem, da ostane federalna in da postane resnično demokratična.

Zelo ilustrativen je zaključek, ki ga zasledimo na spletni strani Muzeja novejše zgodovine: »Širša javnost še ni bila pripravljena na idejo o suvereni slovenski državi, saj je *Temeljno listino* podpisalo 420.000, *Majniško deklaracijo* pa nekaj več kot 100.000 ljudi«¹³.

Podpis Temeljne listine je odklonila ZSMS, Komisija za pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci ter Zveza borcev, podpisali pa so jo Zveza komunistov Slovenije (ZKS), SZDL, Zveza svobodnih sindikatov (ZSS) in številne alternativne skupine. Temeljna razlika med strujama je bila, da je Majniška

---

¹³ Muzej novejše zgodovine Slovenije. 2007.

deklaracija temeljila na suverenosti naroda, Temeljna listina pa na suverenosti ljudstva.

Politični dialog med strujama Majniške deklaracije in Temeljne listine, torej med neformalno opozicijo in formalno pozicijo, se je nadaljeval v septembru, z zborovanjem v Cankarjevem Domu. Koordinacijski odbor organizatorjev zбора v Cankarjevem domu se je preimenoval v Okroglo mizo političnih subjektov na Slovenskem. Okrogla miza pod Smoletovim vodstvom je delovala do novembra. Bistvena sprememba družbene ureditve pa je nastopila konec septembra, s spremembami ustave SRS.

Slovenija je 27. septembra 1989 s sprejemom 81 amandmajev temeljno spremenila republiško ustavo. Uveljavljena je bila »trajna, celovita in neodtujljiva pravica slovenskega naroda do samoodločbe« in pravica, da lahko izredne razmere v Sloveniji razglasi le slovenska skupščina, drugi ustavni amandmaji pa so omogočali prehod iz enopartijskega sistema v večstrankarsko demokracijo in iz socialističnega v tržno gospodarstvo ter zmanjšali nekatere pristojnosti federacije v Sloveniji¹⁴.

4. decembra 1989 je bila ustanovljena predvolilna koalicija Demos. Sestavljale so jo Slovenska demokratična zveza, Slovenski krščanski demokrati, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenska kmečka zveza, Zeleni Slovenije, Slovenska obrtniška stranka in Sivi panterji, politična organizacija upokojencev. Predsednik koalicije je postal Jože Pučnik, podpredsednika pa Dimitrij Rupel in Lojze Peterle. Demos je volilni program temeljil na Prispevkih za slovenski nacionalni program (Nova revija št. 57) in Majniški deklaraciji.

8.4.1990 so v Sloveniji potekale prve večstrankarske in predsedniške volitve. Mandat za oblikovanje vlade je pripadel koaliciji Demos. Predsednik vlade je postal Lojze Peterle. Že julija 1990 je Demosova vlada začela s pripravami na osamosvojitveno zakonodajo. 8. julija je bila v Kočevskem rogu spravna maša, ki

---

¹⁴ Prav tam.

je bila izrednega pomena za narodno pomiritev. 6. decembra 1990 je bila sprejeta Izjava o dobrih nameni in razglasila Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope. Referendum o samostojnosti Slovenije je bil razpisan za 23.12.1990 in na njem je z veliko večino (88.2% glasov) zmagal predlog o neodvisnosti Republike Slovenije. Referendumska zakonodaja je predvidevala 6-mesečni rok za izvedbo samostojnosti, ki se je iztekel 25. junija 1991, ko je Republika Slovenija sprejela Deklaracijo ob neodvisnosti¹⁵.

Že naslednjega dne so se vneli spopadi z JLA. V desetdnevni vojni so bile enote JLA poražene. Pod pokroviteljstvom Evropske Skupnosti je bila na sestanku na Brionih podpisana Brionska deklaracija, ki je zamrznila vse sovražnosti in za prehodno obdobje treh mesecev ustavila osamosvojitvene aktivnosti. Nadzor nad mejami je prevzela policija Republike Slovenije. Republika Slovenija je uvedla svojo nacionalno valuto slovenski tolar. Zadnje enote JLA so zapustile Slovenijo 26. oktobra 1991.

Novembra 1991 je Državni zbor sprejel Zakon o denacionalizaciji, 23. decembra pa novo Ustavo. Nekatero državo so Slovenijo priznale zelo kmalu po osamosvojitvi (Nemčija 19. decembra 1991), nesporna potrditev mednarodnopravne subjektivitete oziroma mednarodnega priznanja pa je prišla s sprejemom med članice Organizacije združenih narodov, 22.5.1992. Demosova vlada je 26. februarja izvedla opazni izbris nekaterih stalnih prebivalcev iz registra stalnih prebivalcev Slovenije¹⁶.

Zaradi prevelikih notranjepolitičnih razhajanj je Državni zbor aprila 1992 izglasoval nezaupnico Demosovi vladi. Novi predsednik vlade je postal Janez Drnovšek, ki je dobil mandat za oblikovanje vlade tudi po volitvah leta 1997.

V februarju 1999 je stopil v veljavo pridružitveni sporazum z Evropsko Unijo. Leta 2000 je iz vladne koalicije izstopila Ljudska stranka, zaradi česar sta novo vlado

---

¹⁵ Deklaracija ob neodvisnosti. Ur. l. RS 1, 25.VI.1991.

¹⁶ Wikipedia. 2009. *Izbrisani*.

sestavili socialdemokratska in združena krščanskokodemokratska - ljudska stranka. Predsednik vlade je postal Andrej Bajuk. Nove volitve so bile razpisane za 15. oktober 2000, ko je največ glasov zopet dobila liberalnodemokratska stranka. Vlado je spet vodil Janez Drnovšek, do leta 2002, ko je bil izvoljen za predsednika republike, vlado pa je prevzel Anton Rop.

29. marca 2004 je Slovenija postala članica zveze Nato, 1. maja istega leta pa tudi polnopravna članica Evropske Unije (Vodopivec, 315). Oktobra 2004 so bile volitve, na katerih je oblast prevzela koalicija Slovenske demokratske stranke, Nove Slovenije, Slovenske ljudske stranke in Desus. Predsednik vlade je postal Janez Janša. 1. januarja 2007 je Slovenija prevzela evropsko valuto Euro. V prvi polovici leta je 2008 Slovenija predsedovala Evropskemu Svetu. Septembra 2008 so bile parlamentarne volitve, na katerih je oblast prevzela koalicija Socialnih demokratov, Liberalnih demokratov, stranke Zares in Desus. Predsednik vlade je postal Borut Pahor.

3 ETNIČNE SKUPNOSTI SLOVENSKE NACIJE

Pregled etničnih skupnosti Slovenije je potrebno začeti s pojasnilom, da »ozemlje, na katerem je v začetku devetdesetih let nastala samostojna država Slovenija, ni bilo nikoli etnično homogeno.« (Komac 2007a, 1).

Obseg etničnih skupnosti, njihov položaj in njihova moč so se skozi čas spreminjali, ravno tako, kot so se spreminjale meje in kot so se menjavali suvereni tega območja. Vendar položaj in status vseh etničnih skupnosti ni enak. Med njimi obstajajo velike razlike. Podrobnejši pregled razlik v položaju in statusu etničnih skupnosti slovenske nacije bom podal v naslednjem poglavju.

Podatke o zastopanosti etničnih skupnosti črpam iz popisov prebivalstva leta 1991 in 2002 (Šircelj 2003), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Na rezultate popisa prebivalstva, poleg priseljevanja in odseljevanja, asimilacije ter rodnosti in umrljivosti, vplivajo tudi spremembe opredelitev. Spremembe med popisoma 1991 in 2002 bi lahko označili kot znatne. Največ spremenjenih opredelitev zasledimo v kategoriji veroizpovedi, kjer se je za isto veroizpoved kot leta 1991 opredelilo le 60% prebivalcev, najmanj sprememb pa beležimo pri maternem in pogovornem jeziku, kjer je opredelitev ostala nespremenjena za 90% prebivalcev. Za potrebe te diplomske naloge je najpomembnejše spreminjanje izjav o narodni / etnični pripadnosti, kjer je svojo pripadnost med popisoma 1991 in 2002 spremenilo kar 102.603 prebivalcev ali 6.2% celotnega prebivalstva. Na spreminjanje opredelitev o etnični pripadnosti močno vpliva izobrazba, saj bolj izobraženo prebivalstvo manj spreminja svoje opredelitve. Tudi spol ima določen vpliv, saj se ženske redkeje odločajo za spremembo etnične pripadnosti, izjema so ženske z najnižjo izobrazbo.

Na spreminjanje izjav o narodni pripadnosti pa zanesljivo vpliva tudi širjenje zavesti o prostovoljnosti izrekanja o narodni / etnični pripadnosti ter poudarjanje varovanja osebnih podatkov. Nenazadnje pa na spreminjanje izjav vplivajo tudi širši družbeni dogodki kot je razpad nekdanje skupne države in nastajanje novih držav.

Etnične skupnosti sem razvrstil po številčni zastopanosti, od večjih k manjšim. V smislu pravne zaščite posamezne skupnosti število njenih pripadnikov (t.i. številčna klavzula) ne igra nobene vloge, saj so pravice zagotovljene ne glede na število pripadnikov. Vendar sem tako razvrstitev izbral zato, ker na tak način pride do izraza velikost etnične skupnosti in s tem tudi njen prispevek k slovenskem nacionalnem korpusu.

3.1 Slovenci

Slovenci, oziroma pripadniki slovenskega naroda, so največja etnična skupnost slovenske nacije. Pri popisu leta 2002 se je za Slovence opredelilo 1.631.363 prebivalcev Republike Slovenije (glej tabelo 3.1 in 3.2), kar znaša 58.294 manj, kot pri popisu leta 1991. V strukturnih odstotkih je razlika med popisoma 1991 in 2002 znatno večja. Tako je delež Slovencev v popisu 1991 znašal 88.31%, v popisu 2002 pa 83.06%. Razlike ne moremo pripisati povečani smrtnosti (mortaliteti) ali zmanjšani rodnosti (nataliteti), temveč znatnemu povečanju števila neznanih odgovorov. Ti so zrasli z 42.355 pri popisu 1991 na 126.325 pri popisu 2002. Tudi število oseb, ki niso želele odgovoriti na vprašanje o etnični opredeljenosti se je znatno povečalo, saj pri prejšnjih popisih te možnosti ni bilo. Takih oseb je pri popisu 2002 kar 48.588 ali 2.47% prebivalstva.

Tabela 3.1: Prebivalstvo Slovenije¹⁷ po narodni / etnični pripadnosti

Leto popisa	1953	1961	1971 ¹⁸	1981 ¹⁸	1991 ¹⁸	2002
Narodna pripadnost						
Število						
SKUPAJ	1.466.425	1.591.523	1.679.051	1.838.381	1.913.355	1.964.036
Narodno opr.	1.466.214	1.587.585	1.664.093	1.800.680	1.845.022	1.766.982
Slovenci	1.415.448	1.522.248	1.578.963	1.668.623	1.689.657	1.631.363
Srbi	11.225	13.609	20.209	41.695	47.401	38.964
Hrvati	17.978	31.429	41.556	53.882	52.876	35.642
Bošnjaki ¹⁹	-	-	-	-	-	21.542
Muslimani ²⁰	1.617	465	3.197	13.339	26.577	10.467
Madžari	11.019	10.498	8.943	8.777	8.000	6.243
Albanci	169	282	1.266	1.933	3.534	6.186
Makedonci	640	1.009	1.572	3.227	4.371	3.972
Romi	1.663	158	951	1.393	2.259	3.246
Črnogorci	1.356	1.384	1.950	3.175	4.339	2.667
Italijani	854	3.072	2.987	2.138	2.959	2.258
Nemci	1.617	732	400	309	298	499
Ukrajinci ²¹	-	-	138	190	210	470
Rusi	593	295	297	189	167	451
Čehi	807	584	442	423	315	273
Turki	68	135	52	86	142	259
Slovaki	60	71	75	139	139	216
Avstrijci	289	254	266	146	126	181
Poljaki	275	222	191	200	196	140
Bolgari	49	180	138	103	168	138
Romuni	41	48	41	93	115	122
Grki	24	50	24	15	21	54
Rusini ²¹	46	384	66	54	57	40
Judje	15	21	72	9	37	28
Vlahi	9	6	4	16	37	13
Drugi	352	449	293	526	1.021	1.548
Narodno neopr.	-	2.784	12.280	32.400	25.978	22.141
Opr. kot Jugoslov.	-	2.784	6.616	25.615	12.075	527
Opr. kot Bosanci ²²	-	-	-	-	-	8.062
Regionalno opr.	-	-	2.652	3.932	5.187	1.467
Drugi ²³	-	-	3.012	2.853	8.716	12.085
Niso želeli odg.	-	-	-	-	-	48.588
Neznano	211	1.154	2.678	5.301	42.355	126.325

Vir : povzeto po Statistični urad RS (2003). *Popis prebivalstva 2002.*

17 Ozemlje ob popisu

18 Podatki so preračunani po metodologiji Popisa 2002 tako, da so odštetih t.i. »zdomci«. Ob popisih 1953 in 1961 kategorija oseb zdomci ni obstajala.

19 Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana leta 1994.

20 Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

21 V popisih leta 1953 in 1961 so Rusini in Ukrajinci prikazani skupaj.

22 V rezultatih preteklih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.

23 Vključene so tiste osebe, ki so izjavile/označile, da so narodno neopredeljene.

Tabela 3.2: Prebivalstvo Slovenije²⁴ po narodni / etnični pripadnosti, v odstotkih

Leto popisa	1953	1961	1971 ²⁵	1981 ²⁵	1991 ²⁵	2002
Narodna pripadnost						
Strukturni deleži (%)						
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100
Narodno opr.	99.99	99.75	99.11	97.95	96.43	89.97
Slovenci	96.52	95.65	94.04	90.77	88.31	83.06
Srbi	0.77	0.86	1.20	2.27	2.48	1.98
Hrvati	1.23	1.97	2.47	2.93	2.76	1.81
Bošnjaki ²⁶	-	-	-	-	-	1.10
Muslimani ²⁷	0.11	0.03	0.19	0.73	1.39	0.53
Madžari	0.75	0.66	0.53	0.48	0.42	0.32
Albanci	0.01	0.02	0.08	0.11	0.18	0.31
Makedonci	0.04	0.06	0.09	0.18	0.23	0.20
Romi	0.12	0.01	0.06	0.08	0.12	0.17
Črnogorci	0.09	0.09	0.12	0.17	0.23	0.14
Italijani	0.06	0.19	0.18	0.12	0.15	0.11
Nemci	0.11	0.05	0.02	0.02	0.02	0.03
Ukrajinci ²⁸	-	-	0.01	0.01	0.01	0.02
Rusi	0.04	0.02	0.02	0.01	0.01	0.02
Čehi	0.06	0.04	0.03	0.02	0.02	0.01
Turki	0.01	0.01	0.00	0.00	0.01	0.01
Slovaki	0.01	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01
Avstrijci	0.02	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01
Poljaki	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Bolgari	0.00	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Romuni	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01
Grki	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Rusini ²⁸	0.00	0.02	0.00	0.00	0.00	0.00
Judje	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Vlahi	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Drugi	0.02	0.03	0.02	0.03	0.05	0.08
Narodno neopredeljeni	-	0.17	0.73	1.76	1.36	1.13
Opr. so se kot Jugoslov.	-	0.18	0.39	1.39	0.63	0.03
Opr. so se kot Bosanci ²⁹	-	-	-	-	-	0.41
Regionalno opredeljeni	-	-	0.16	0.21	0.27	0.07
Drugi ³⁰	-	-	0.18	0.16	.046	0.62
Niso želeli odgovoriti	-	-	-	-	-	2.47
Neznano	0.01	0.07	0.16	0.29	2.21	6.43

Vir : povzeto po Statistični urad RS (2003). *Popis prebivalstva 2002.*

24 Ozemlje ob popisu

25 Podatki so preračunani po metodologiji Popisa 2002 tako, da so odštetih t.i. »zdomci«. Ob popisih 1953 in 1961 kategorija oseb zdomci ni obstajala.

26 Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana leta 1994.

27 Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

28 V popisih leta 1953 in 1961 so Rusini in Ukrajinci prikazani skupaj.

29 V rezultatih preteklih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.

30 Vključene so tiste osebe, ki so izjavile/označile, da so narodno neopredeljene.

3.2 Srbi

Srbi so druga največja etnična skupnost slovenske nacije, saj se je tako opredelilo 38.964 prebivalcev Slovenije (glej tabelo 3.1 in 3.2). Opazno je zmanjšanje števila opredeljenih za Srbe v primerjavi s popisom iz 1991 (47.401), v odstotkih z 2,48% na 1,98%. Najverjetneje gre tako zmanjšanje pripisati prekinitvi nekdanje državne skupnosti in s tem povezanega izseljevanja. Slovenski Srbi izhajajo iz večih republik nekdanje Jugoslavije. Največji delež predstavljajo Srbi, rojeni v Bosni in Hercegovini (36,9%) in ožji Srbiji (20,2%) (Komac v Štrubelj 2006, 62). Srbsko prebivalstvo Slovenije se stara, saj je v popisu 1991 delež »mladih«(od 0-20 let) predstavljal kar 31,9%, leta 2002 pa 20,2%. Temeljna značilnost poselitve slovenskih Srbov je prostorska razpršenost, kar izhaja iz prevladujočega načina nastanka srbske skupnosti v Sloveniji. Prostorska razpršenost je tudi glavna ovira večji etnični »homogenizaciji« srbskega prebivalstva. Zaradi razpršenosti ostaja družinsko okolje temeljnega pomena za socializacijo. Tako meni tudi Komac: »Poleg tega razpršena poselitev močno omejuje število medijev narodne socializacije, med katerimi ohranja družinsko okolje temeljni pomen.« (Komac v Štrubelj 2006, 63). Slovenski Srbi so naseljeni predvsem v mestih in je zato njihovo število v manjših občinah severovzhodne Slovenije in Savinjski dolini zanemarljivo majhno. Tako Štrubelj pravi: »Delež nad 5% presegajo v Medvodah in Igu, v pomembnejših krajih ob železnici Ljubljana-Koper (Borovnica, Vrhnika, Rakek, Postojna, Prestranek, Pivka, Divača, Koper) ter nekaterih večjih mestih Gorenjske (Kranj, Jesenice, Hrušica, Tržič)« (Štrubelj 2006, 63). Tretjina slovenskih Srbov živi v Ljubljani. Opaznejše priseljevanja Srbov v Slovenijo se je začelo z vzpostavitvijo skupne države Slovencev, Hrvatov in Srbov leta 1918. Največji val priseljevanja Srbov je bil med popisnima letoma 1971 (20.209) in 1981 (47.401). Toda Srbi so v Sloveniji prisotni že od 16. stoletja v (Bela Krajina). Tako Štrubelj: »Potomci nekdanjih Uskokov živijo v delu občine Črnomelj, kamor so njihovi predniki pred več stoletji pribežali pred Turki z Balkana. To je veljalo zlasti za vasi Bojanci, Marindol, Miliči, Žuniči, Paunoviči (Štrubelj 2006, 64).

Slovenski Srbi so organizirani na nivoju društev. »V Sloveniji obstaja petnajst registriranih srbskih kulturnih društev od Maribora, Celja, Hrastnika, Ljubljane, Kranja, Radovljice, Postojne do Nove Gorice; najbolj urejene zadeve pa so v Novi Gorici, Postojni in v edinem zasavskem tovrstnem društvu, v Hrastniku (Malovrh v Štrubelj 2006, 65). Prvo ustanovljeno društvo slovenskih Srbov je Društvo Srbska skupnost (1991): je član Zveze kulturnih društev Ljubljane in ima status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture.³¹

3.3 Hrvati

Hrvati so tretja največja etnična skupnost Slovenije. Pri popisu leta 2002 se je tako opredelilo 35.642 prebivalcev (glej tabelo 3.1 in 3.2), kar znaša 17.234 manj kot pri popisu leta 1991. Glavni razlog za zmanjšanje števila Hrvatov je asimilacija oziroma spreminjanje etnične opredelitve. Tako meni tudi Štrubelj: »Pri Hrvatih je značilen velik delež tistih, ki privzemajo slovenske etnične opredelitve, torej asimilacije v Slovence, ne smemo pa zanemariti niti neopredeljevanja. Dokaz za asimilacijo je delež rojenih Hrvatov v Sloveniji, ki je relativno daleč najnižji, saj znaša le šestino celotne populacije Hrvatov.« (Štrubelj 2006, 67). »Upoštevati pa moramo tudi velik delež mešanih zakonov ob slovensko - hrvaški meji, kjer se otroci večinoma opredeljujejo za Slovence.« (Dolenc 2003, 52).

Hrvati so na območju Slovenije prisotni že dolgo, kar je razumljivo glede na dolžino in bližino meje z današnjo Republiko Hrvaško. Toda kar 20% slovenskih Hrvatov je imelo prvo prebivališče v Bosni in Hercegovini (7.120 oseb), (Štrubelj 2006, 67). Hrvati so poseljeni po celotni Sloveniji, vendar večina Hrvatov živi v mestih ter ožji okolici urbanih naselij.

Slovenski Hrvati so organizirani v 15 društvih s krovno organizacijo Zvezo hrvatskih društev v Sloveniji. V Zvezi opozarjajo pred nevarnostjo, da bi se zaradi

---

³¹ Društvo Srbska skupnost. 2009.

precejšnje podobnosti med slovensko in hrvaško kulturo, integracija hrvaške skupnosti prelevila v asimilacijo.

3.4 Bošnjaki

Bošnjaki so četrta največja etnična skupnost Slovenije, saj se je tako opredelilo 21.542 oseb (glej tabelo 3.1 in 3.2). Toda pri etnični opredelitvi »Bošnjaki« je potrebno opozoriti na določene posebnosti, saj ta kategorija na prejšnjih popisih ni obstajala. S sprejetjem nove Ustave Federacije Bosne in Hercegovine leta 1994, je bilo sprejeto novo poimenovanje bošnjaške etnične skupnosti, saj je do tedaj bila v veljavi oznaka »Musliman«, z veliko začetnico, ki ni predstavljala le verske, ampak predvsem etnično opredelitev. Tako Štrubelj: »Prvič je bila narodnostna kategorija, iz katere lahko razberemo muslimane iz BiH, v takrat jugoslovanski popis prebivalstva vpeljana pri popisu leta 1953. Vključevala je osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične / narodne in ne verske pripadnosti.« (Štrubelj 2006, 58). »V rezultatih preteklih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.« (Komac 2007c, 511). Največji del Bošnjakov je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prihajal iz Bosne in Hercegovine (78,8%), ostali pa predvsem iz Srbije in Črne gore (Sandžak), Makedonije in Kosova. Skoraj 80% Bošnjakov v Sloveniji prebiva v 19 občinah in tam tvorijo najštevilčnejše priseljeno prebivalstvo. Več kot polovica Bošnjakov (55%) živi v občinah Ljubljana, Jesenice, Velenje, Koper in Kranj. O zgoščeni poselitvi Bošnjakov priča tudi Štrubelj: »Za poselitev Bošnjakov v Sloveniji so značilna posamezna naselitvena jedra z zelo veliko zgostitvijo in prevlado« (Štrubelj 2006, 61).

Bošnjaki v Sloveniji so organizirani znotraj Bošnjaške kulturne zveze. Precejšnje upe na izboljšanje razmer povezujejo z izgradnjo islamskega kulturnega centra v Ljubljani. Dejavno je tudi društvo bosansko - hercegovsko slovenskega prijateljstva Ljiljan.

3.5 Muslimani

Etnična skupnost Muslimanov je peta po velikosti. Za to opredelitev se je odločilo 10.467 (1.39%) prebivalcev Slovenije (glej tabelo 3.1 in 3.2), kar je znatno zmanjšanje, glede na popis leta 1991, ko se je tako opredelilo 26.577 oseb (0.53%). Tako izrazit padec opredeljevanja za Muslimane gre pripisati novi popisni kategoriji »Bošnjak«, ki je v popisu 1991 še ni bilo. Vendar pa kategorij »Musliman« in »Bošnjak« ne moremo jemati povsem ločeno, saj gre za isto prebivalstvo, ki se je zaradi različnosti ponujenih odgovorov tudi različno opredeljevalo. V popisih prebivalstva se je kategorija »Musliman« prvič pojavila leta 1953 in je označevala predvsem etnično pripadnost. Tako Štrubelj: «Namenjena je bila predvsem tistim prebivalcem BiH, ki se niso želeli opredeliti za Hrvate ali Srbe in je njihova narodna identiteta temeljila na osnovi njihove veroizpovedi, kmalu pa so jo začeli uporabljati tudi Muslimani s Sandžaka.» (Štrubelj 2006, 58). Poselitveni vzorec Muslimanov je skoraj identičen poselitvenemu vzorcu Bošnjakov. »Največ Bošnjakov je bilo leta 2002 v Osrednjeslovenski (37%) in Gorenjski statistični regiji (22%). Opredeljenih Muslimanov je prav tako največ v Osrednjeslovenski statistični regiji (41%), sledi Savinjska (17%) in Gorenjska statistična regija (12%).« (Štrubelj 2006, 62). Čeprav so Bosanci šesta največja skupina slovenskega prebivalstva z 8.062 opredeljenimi osebami, jih ne moremo šteti za etnično skupnost, saj gre za regionalno opredeljene osebe. Vendar določena povezava med skupinama Bošnjakov in Bosancev obstaja. »Kot Bosanci so se pretežno opredeljevali priseljenci muslimanske veroizpovedi, vendar je njihova prostorska razporeditev drugačna. Kot Bosanci so se opredeljevali predvsem v zahodni Sloveniji, kjer lahko iščemo povezave z begunsko populacijo, ujemanje z Bošnjaki pa je samo v Zasavski regiji.« (Štrubelj 2006, 62). Zaradi razdrobljenosti kategorij Bošnjak, Musliman in Bosanec le-ti po številu tvorijo četrto, peto in šesto največjo skupino prebivalstva. Vendar seštevek teh skupin (40.071 prebivalcev) pokaže, da gre za največjo skupino priseljenega prebivalstva v Sloveniji, čeravno zaradi regionalnega značaja kategorije »Bosanci« ne moremo govoriti o enotni etnični skupnosti.

3.6 Madžari

Madžari predstavljajo šesto največjo etnično skupino slovenske nacije (6.243 oseb ali 0.32%), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Madžarska etnična skupnost ima status avtohtone narodne manjšine. Leta 1991 se je za Madžare opredelilo 8.000 prebivalcev (0.42%). Čeprav število Madžarov na vseh popisih od leta 1953 vztrajno pada, je bilo s pomočjo volilnih imenikov madžarske narodne skupnosti ugotovljeno, da je število Madžarov v Sloveniji precej večje. Tako naj bi na ozemlju Slovenije aprila 2002 živelo 8.328 Madžarov. »Vzroke za zmanjševanje Madžarskega prebivalstva gre iskati predvsem v demografskih značilnostih in ne le v selitveni dinamiki oziroma asimilaciji Madžarov. Starostna sestava je v primerjavi s celotno slovensko zelo neugodna. Starostna skupina od 50 do 70 let je precej številčnejša kot skupina od 20 do 40 let.« (Štrubelj 2006, 80). Skupnost slovenskih Madžarov je tradicionalna narodna manjšina, v Ustavi Republike Slovenije pa je opredeljena kot avtohtona narodna skupnost (Ustava RS, 64. člen). Ustava opredeljuje sklop pravic, ki tej skupnosti pripadajo: pravica do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, območja obveznega dvojezičnega šolstva, dvojezični osebni dokumenti, pravica do uporabe narodnostnih simbolov, pravica do soodločanja v državnem zboru, občinskih svetih in v samoupravnih narodnostih skupnostih ter še mnoge druge. Vendar zaščito pravic madžarske skupnosti urejajo tudi mednarodne pogodbe. »Varstvo madžarske manjšine v Sloveniji pa opredeljuje, poleg Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko, še posebna bilateralna pogodba med obema državama iz leta 1992.« (Komac v Štrubelj 2006, 76). Na narodnostno mešanem področju, v občinah Lendava, Dobrovnik, Hodoš, Šalovci in Moravske toplice, živi 83,5% vseh opredeljenih slovenskih Madžarov (5.212 oseb). Krovna organizacija madžarske narodne skupnosti v Sloveniji je Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost. Je uradni sogovornik državnih organov in šteje 21 članov³².

Več kot 30 kulturnih, folklornih, pevskih in dramskih društev koordinira Zavod za kulturo madžarske narodnosti, znotraj katerega deluje tudi Center »Bánffy«, ki se

---

³² Urad za narodnosti RS. 2009b.

ukvarja z madžarsko literaturo in književnostjo. Pomembno vlogo v kulturnem življenju madžarske skupnosti ima Kulturni dom Lendava. V okviru javne televizije RTV Slovenija nastajajo oddaje Mostovi - Hidak, ki so predvajane tako na prvem programu nacionalne televizije, kakor tudi na regionalnem TV programu Maribor. Od leta 1958 obstaja tudi radijski program za madžarsko narodno skupnost, ki od 1. februarja 2007 oddaja skoraj 20 ur dnevno, od 5.45 do 24.00. Program se izvaja tudi ob sobotah in nedeljah (RTV Slovenija 2009).

3.7 Albanci

Albanci v Sloveniji predstavljajo sedmo največjo etnično skupnost slovenske nacije. Njihovo število je v vzponu. Pri popisu leta 1991 se je tako opredelilo 3.534 oseb (0.18%), leta 2002 pa 6.186 oseb (0.31%), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Večina albanskega prebivalstva v Sloveniji prihaja iz Makedonije in Srbije oziroma Kosova. Varnostne razmere v teh krajih so najverjetnejši razlog za skoraj stoodstotno povečanje števila Albancev v Sloveniji med popisnima letoma 1991 in 2002. Tako Štrubelj ugotavlja: »Gre za svojevrstno posebnost, saj so bili edini narod iz bivše Jugoslavije, pri katerih se je število povečalo glede na popis leta 1991.« (Štrubelj 2006, 71). Poselitveni vzorec albanske skupnosti je precej podoben poselitvenemu vzorcu hrvaške etnične skupnosti. Zaradi njihove razpršenosti lahko govorimo o t.i. mrežni poselitvi. »Veliko število albanskega prebivalstva je skoncentrirano v Ljubljani z okolico, Mariboru, Kranju, Celju ter obalnih občinah. Za ostale predele je značilen upad albanskega prebivalstva.« (Koštrica 1998, 12). Slovenski Albanci so organizirani v Kulturnem društvu Migjeni, ustanovljenem 4.12.1989. Znotraj društva obstajajo folklorne, glasbene, dramske in informativne sekcije, pomembna pa je tudi prevajalska vloga društva. Kmalu po ustanovitvi društva je bila v Sloveniji ustanovljena tudi Demokratična zveza Kosova kot politična stranka, saj v takratnih razmerah tega ni bilo mogoče storiti v Prištini. Zaradi izrazite razpršene poselitve Albancev v Sloveniji je delovanje društva nekoliko okrnjeno.

3.8 Makedonci

Makedonci v Sloveniji predstavljajo po velikosti osmo etnično skupnost Slovenije. Za Makedonce se je opredelilo 3.972 prebivalcev (0.20%), kar je zmanjšanje, glede na popis leta 1991 (4.371 oseb ali 0.23%), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Makedonci so se v Slovenijo začeli priseljevati že za časa Kraljevine Jugoslavije, predvsem kot državni uslužbenci in poklicni vojaki. Ekonomska migracija se pojavlja po letu 1952 (Koštrica 1998, 14). Po prvotnih zaposlitvah v težki industriji in gradbeništvu, so se v osemdesetih letih vse bolj zaposlovali v storitvenem sektorju. Tretjina vseh slovenskih Makedoncev prebiva v Ljubljani, četrtnina pa na Gorenjskem. Največji delež Makedoncev zasledimo v Divači z okolico (3.2%) in Kobaridu (2.8%) (Josipovič 2005, 185). V Kopru beležimo največjo rast števila Makedoncev, v Jesenicah pa največje zmanjšanje. Prva makedonska kulturna društva so v Sloveniji začela nastajati v letu 1992, saj do razpada skupne države niso čutili takšne potrebe. Koordinacijo dela kulturnih društev opravlja Zveza makedonskih kulturnih društev. Društvo Klub vsako leto organizira proslavo makedonskega državnega praznika 11. oktobra. Cilj delovanja društev je ohranjanje makedonske kulture, jezika in identitete. Folklorne skupine so najbolj dejavne v Društvu Sv. Ciril in Metod iz Kranja, ki organizira tudi dopolnilni pouk makedonskega jezika. Dopolnilni pouk makedonskega jezika se izvaja tudi v Celju (Koštrica v Štrubelj 2006, 69).

3.9 Romi

Romi so po številu deveta etnična skupnost Slovenije. Pri popisu leta 2002 se je za Rome opredelilo 3.246 oseb (0.17%), leta 1991 pa se je tako opredelilo le 2.259 oseb (0.12%), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Po nekaterih ocenah centrov za socialno delo naj bi bilo število romskega prebivalstva krepko višje, po oceni Urada za narodnosti pa naj bi v Sloveniji živelo med 7.000 in 10.000 Romov. Romi v Sloveniji živijo že od 15. stoletja in kljub dolgi prisotnosti njihova problematika ni bila ustrezno obravnavana, vse do ustavnih amandmajev leta 1989. Danes Ustava Republike Slovenije določa, da romski skupnosti, poleg splošnih, pripada še sklop

posebnih pravic (65. člen Ustave RS). Gre za t.i. pozitivno diskriminacijo, ki omogoča, da zakonodajalec, pri urejanju položaja romske skupnosti, ni vezan z načelom enakosti³³. Stališče slovenske vlade je, da je zaščito romske etnične skupnosti smotrno urejati s področnimi zakoni in ne z enim, globalnim zakonom. Tako je zaščita romske skupnosti vgrajena v 12 področnih zakonodaj, med drugimi v Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o vrtcih, Zakon o osnovni šoli, Zakon o medijih in v druge zakone. Področja, kjer se romska skupnost srečuje z največjimi težavami, so izobraževanje, zaposlovanje in bivanjske razmere. Vsekakor velja, da so Romi danes še vedno diskriminirana skupina prebivalcev, ki je socialno ogrožena in je brez ali z izrazito nizko izobrazbo. Zato brez posebnih ukrepov državnih organov ni mogoče doseči izboljšanja njihovega položaja. V Sloveniji živijo Romi le v nekaterih občinah in so v večjem številu zastopani v občinah Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Puconci, Lendava, Novo mesto, Kočevje, Šentjernej, Metlika in Črnomelj. Slovenski Romi so organizirani v 23 romskih društev, ki delujejo v 19 občinah. Romska društva so povezana v krovno organizacijo Zvezo Romov Slovenije, ki je tudi uradni sogovornik državnih organov. Vendar Štrubelj ugotavlja: »Rezultati romskih društev še niso zadovoljivi, saj je njihova aktivnost usmerjena predvsem na kulturno delovanje in manj na sodelovanje pri razreševanju problemov v njihovih okoljih.« (Štrubelj 2006, 76).

3.10 Črnogorci

Črnogorska etnična skupnost v Sloveniji predstavlja 0.14% prebivalstva oziroma 2.667 prebivalcev (glej tabelo 3.1 in 3.2). Opazen je znaten padec v opredeljevanju za Črnogorce, saj se je pri popisu leta 1991 tako opredelilo 4.339 oseb (0.23%). Upad opredeljevanja za Črnogorce bi lahko razložili s prehodom muslimanskega dela prebivalstva iz Sandžaka, iz kategorije Črnogorcev, ki so jo doživljali kot geografsko in ne kot etnično kategorijo, v kategorijo Bošnjakov. Najverjetneje je tudi določen del črnogorskih Srbov prešel iz kategorije Črnogorcev v kategorijo

---

³³ Urad za narodnosti RS. 2009e.

Srbov. Poselitev Črnogorcev v Sloveniji je največja v Ljubljanski kotlini, kjer jih živi kar polovica, slaba četrtnina pa živi na Gorenjskem. V treh naseljih Črnogorci predstavljajo en odstotek prebivalstva (Nožice, Golnik, Kamnik) (Josipovič 2005,185). Slovenski Črnogorci so organizirani v društvih, med katerimi je najdejavnejše Črnogorsko kulturno prosvetno in športno društvo Morača Kranj, kjer imajo folklorno, planinsko, športno in fotografsko sekcijo. Delujejo še Društvo Črna Gora, Društvo Izvor in pa Društvo črnogorsko-slovenskega prijateljstva. Glavni namen društev je ohranjanje in prenos črnogorske kulture na nove generacije, rojene v Sloveniji.

3.11 Italijani

Italijani predstavljajo po številu enajsto etnično skupino prebivalstva. Italijanska etnična skupnost ima status avtohtone narodne manjšine. Pri popisu leta 2002 se je za Italijane opredelilo 2.258 oseb (0.11%), kar je 700 oseb manj kot leta 1991, ko se je tako opredelilo 2.952 prebivalcev (0.15%), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Iz Analize o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji pa izhaja, da je število pripadnikov italijanske etnične skupnosti precej večje. Tudi na osnovi volilnih imenikov, ki jih pripravljata narodni manjšini sami, je ugotovljeno število pripadnikov italijanske skupnosti kar 3.388, ali 12.6% več, kot pri popisu leta 1991.³⁴ Razloge za relativno nizko opredeljevanje slovenskih Italijanov skozi daljša popisna obdobja (od l.1880 do l.2002) moramo, poleg negotovih varnostno-političnih razmer na tem območju, iskati tudi v nizki rodnosti in posledičnemu staranju italijanskega prebivalstva, ter v narodnostno mešanih zakonih, kjer se otroci večinoma opredeljujejo kot Slovenci (Štrubelj 2006, 77). Na narodnostno mešanem območju, ki obsega tri primorske občine (Koper, Izola, Piran), živi 81.5% vseh slovenskih Italijanov. »Delež Italijanov na narodnostno mešanem ozemlju v skupnem številu prebivalstva je izrazitejši le v Strunjanu (okoli 20%), drugod redko presega 10%, povprečno pa je pod 5%.« (Komac 1999, 16). Velika večina pripadnikov italijanske skupnosti živi v mestih

---

³⁴ Urad za narodnosti RS. 2009a.

(okoli 75%), kjer pa predstavljajo manjši del prebivalstva (Štrubelj 2006, 78). Ustavno - pravna zaščita italijanske skupnosti je opredeljena tako v Temeljni ustavni listini (poglavje III), kakor tudi v Ustavi Republike Slovenije, v členih 11, 61, 62 in 64, pa tudi z Zakonom o samoupravnih narodnih skupnostih, ki podrobneje ureja nekatere pravice tudi izven narodnostno mešanega območja (volilni imenik in poučevanje jezika) in določa predstavnika v Svetu nacionalne RTV Slovenija. Položaj italijanske skupnosti je opredeljen še v več kot 60 področnih zakonih, odlokih in predpisih, pa tudi v drugih aktih in mednarodnih pogodbah ter mednarodnih konvencijah, ki jih je ratificirala Republika Slovenija. Organiziranost italijanske skupnosti je zagotovljena z Obalno samoupravno skupnostjo italijanske narodnosti, ki je krovna organizacija in uradni sogovornik državnih organov. Poleg tega pa je italijanska skupnost organizirana tudi v Občinskih samoupravnih narodnih skupnostih, ki pa so politično predstavništvo v razmerju do občin. V Svetu Obalne samoupravne skupnosti vsaka Občinska samoupravna skupnost participira s tremi člani. Za povezavo z matičnim narodom in Republiko Italijo deluje društvo Unija Italijanov, ki sodeluje tudi z Unijo Italijanov na Hrvaškem. Na področju izobraževanja delujejo trije vrtci, tri osnovne šole in tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom. Omogočen je tudi študij italijanskega jezika in književnosti na Univerzi v Ljubljani in Kopru. Slovenski Italijani so združeni v številna splošna, kulturna in raziskovalna društva. Pomembna pridobitev je tudi italijansko kulturno središče »Carlo Combi«, ki na organiziran in strateški način usklajuje kulturne dejavnosti in pobude italijanske narodne skupnosti.

3.12 Nemci

Od vseh etničnih skupnosti Slovenije predstavljajo slovenski Nemci največjo od tistih skupnosti, katerih število ne presega 1.000 oseb. Tako se je pri popisu leta 2002 za Nemce opredelilo 499 prebivalcev (glej tabelo 3.1 in 3.2), kar je precejšnje povečanje glede na popis leta 1991, ko se je tako opredelilo le 298 oseb. Skupaj tvorijo le 0.03 % prebivalstva Slovenije. Pri opazovanju populacije slovenskih Nemcev je opaziti drastičen padec števila opredeljenih. Tako je še leta 1910 na

področju Slovenije živelo kar 104.645 Nemcev, da bi že leta 1948 njihovo število padlo na 1.824 oseb. Določen upad nemškega prebivalstva v Sloveniji je razumljiv, glede na masovna preseljevanja, grozodejstva druge svetovne vojne in povojne obračune, a tako drastično zmanjšanje števila slovenskih Nemcev je le nekoliko presenetljivo. Morda bi lahko razliko med popisoma leta 1910 in leta 1948 razložili s tem, da se je v avstrijskem popisu narodnost določala po občevalnem jeziku, v jugoslovanskem pa po starševskih koreninah. Popisovanje po občevalnem jeziku je bilo v izrazito korist gospodarsko in politično prevladujočega naroda. Slovenskim Nemcem je položaj znatno olajšal kulturni sporazum med Slovenijo in Avstrijo iz leta 2002, ki predvideva sodelovanje na jezikovnem področju, predvsem na univerzitetni ravni. Republika Slovenija podpira prizadevanja nemško govorečega prebivalstva za ohranjanje kulturne, jezikovne in narodnostne identitete³⁵.

Slovenski Nemci se organizirajo v maloštevilnih kulturnih društvih. Leta 1995 je bilo ustanovljeno Društvo Most svobode - Freiheitsbruecke, leta 2005 pa društvo nemško govorečih žena Mostovi - Bruecken. Društvo ima okoli sto članov, pri nakupu prostorov pa sta jim pomagala koroška in štajerska deželna vlada. Leta 2002 je bilo ustanovljeno Društvo slovensko nemškega sodelovanja, znano pa je tudi Društvo Kočevarjev staroselcev iz Občic pri Dolenjskih toplicah.

3.13 Druge etnične skupnosti

Med ostalimi etničnimi skupnostmi Slovenije zasledimo še Ukrajince (470 oseb), Ruse (451 oseb), Čeha (273 oseb), Turke (259 oseb), Slovake (216 oseb), Avstrijce (181 oseb), Poljake (140 oseb), Bolgare (138 oseb), Romune (122 oseb), Grke (54 oseb), Rusine (40 oseb), Jude (28 oseb) in Vlahe (13 oseb), (glej tabelo 3.1 in 3.2). Glede na popis leta 2002 se je število Rusov (s 167 na 451 oseb) in Ukrajincev (z 210 na 470 oseb) povečalo najbolj, pri Bolgarih, Čehih, Judih, Poljaki, Rusinih in Vlahih pa beležimo upad števila. Rast opredeljenih znotraj

---

35 Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado republike Slovenije in vlado republike Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti (BATKIZ). Ur. l. RS 20/2002 z dne 08.03.2002.

kategorije »drugi« s 1.021 oseb leta 1991 na 1.548 oseb leta 2002, kaže na povečanje raznovrstnosti narodov v Sloveniji (Štrubelj 2006, 73).

Pri preučevanju etničnih skupnosti slovenske nacije je potrebno opozoriti na pojav visokega števila prebivalcev, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o etnični pripadnosti. To lahko razložimo z dejstvom, da pri prejšnjih popisih te zakonske možnosti niso imeli in so jo z novo popisno zakonodajo množično izkoristili.

Najbolj je presenetljiva skokovita rast prebivalstva, ki je svojo etnično pripadnost označilo v kategoriji »Neznano«. Število tako opredeljenih se je s 5.301 oseb pri popisu leta 1981 (0.29%) povečalo na 42.355 oseb leta 1991 (2.21%) in še bolj dramatično naraslo na 126.325 oseb leta 2002, kar predstavlja kar 6.43 % celotnega prebivalstva Republike Slovenije.

4 STATUS IN POLOŽAJ ETNIČNIH SKUPNOSTI SLOVENSKE NACIJE

V poglavju o teoretičnem okviru te diplomske naloge sem ugotovil, da slovensko nacijo tvorijo vsi njeni prebivalci, ter da je slovenska nacija primarno politični in ne etnični konstrukt (Komac 2003,38).

V prejšnjem poglavju sem podal krajši, zgoščen pregled etničnih skupnosti Slovenije. Za vsako od skupin, ki presegajo število 1000 pripadnikov, sem ugotovil njeno številčno zastopanost nekoč in danes, pokazal osnovni ustavno - pravni okvir zaščite pri tistih, ki ga imajo, ugotovil temeljne poselitvene vzorce in predstavil oblike organiziranosti etničnih skupnosti.

V tem poglavju me zanima predvsem, kako etnične skupnosti lahko sodelujejo pri političnih procesih, ki jih imenujemo *proces izgradnje slovenske nacije*, katere etnične skupnosti lahko sodelujejo in katere etnične skupnosti v teh procesih ne morejo sodelovati.

Režim varstva in zaščite etničnih skupnosti slovenske nacije se kaže v treh razsežnostih. Na prvi ravni so tradicionalne ali avtohtone etnične skupnosti, ki uživajo relativno celovito pravno zaščito, pravno pa so utemeljene v Ustavi (5. in 64. člen) in drugih zakonskih aktih. Na drugi ravni je selektiven nabor določb za zaščito romske etnične skupnosti, pravno utemeljen v Ustavi (65. člen) oziroma v Zakonu o posebnih pravicah romske skupnosti. Tretja raven je rudimentaren model zaščite etnične identitete novih (ali alohtonih) etničnih skupnosti, ki pa nima celovite pravne utemeljitve v Ustavi. Edini določbi Ustave, na kateri se te etnične skupnosti v procesu ohranjanja etnične identitete lahko oprejo, sta 61. člen (svobodno izražanje narodne pripadnosti) in 62. člen (pravica do uporabe svojega jezika in pisave) (Komac 2007a, 2).

Iz 64. člena Ustave izhajata najpombnejši komponenti sistema zaščite etničnih skupnosti. Prva komponenta je predstavništvo v Državnem zboru in lokalni

samoupravi³⁶, druga komponenta pa je nujnost soglasja pri sprejemanju zakonov, ki obravnavajo te skupnosti³⁷.

Iz zadnjega odstavka 64. člena Ustave izhaja bistvena in ključna pravica do politične participacije. Tako lahko etnična skupnost sodeluje ne le pri sprejemanju zakonov, predpisov in aktov, ki se nanašajo na samo etnično skupnost, saj za te zakone Ustava predvideva soglasje. Predstavništvo v Državnem zboru omogoča, da etnična skupnost glasuje tudi o vsakem drugem zakonskem predlogu. Zato lahko govorimo o politični participaciji etničnih skupnosti v političnih procesih slovenske nacije.

Nobenega dvoma ni, da gre v primeru varovanja italijanske, madžarske in romske etnične skupnosti za zelo visoko raven manjšinske zaščite. Tako meni tudi Urad za narodnosti pri Vladi Republike Slovenije, ko na svoji spletni strani pravi: »Obe tradicionalni narodni manjšini ter posebna romska etnična skupnost v Republiki Sloveniji uživajo visoko pravno zaščito, ki se razteza od mednarodnih konvencij, ki jih je Slovenija ratificirala in so tako sestavni del slovenskega pravnega reda, do najvišjega akta države, Ustave RS, do številnih zakonskih in podzakonskih aktov.«³⁸

Tako Urad za narodnosti tudi natančno navaja, katere etnične skupnosti so upravičene do tako visokega standarda pravne zaščite: »V Republiki Sloveniji imamo dve tradicionalni nacionalni manjšini - italijansko in madžarsko narodno skupnost - ter posebno romsko etnično skupnost. Vse tri skupnosti so ustavno zavarovane (64. in 65. člen Ustave RS).«³⁹

---

36 »Narodni skupnosti sta neposredno zastopani v predstavniških organih lokalne samouprave in v državnem zboru.« (64. člen Ustave RS).

37 »Zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti.« (64. člen Ustave RS).

38 Urad za narodnosti RS. 2009d.

39 Urad za narodnosti RS. 2009c.

V nadaljevanju bom predstavil ustavno-pravni okvir zaščite teh treh etničnih skupnosti in druge mednarodnopravne dokumente, ki so z njihovo zaščito povezani.

Za italijansko in madžarsko etnično skupnost se v relevantnih dokumentih uporablja izraz »narodna manjšina« ali pa »narodna skupnost«. V obeh primerih gre za skupnosti, ki jima je skupna italijanska ali madžarska etnična identiteta. Tudi v prevodu imena tega zakona v angleški jezik v Registru predpisov Slovenije, se uporablja sintagma »etnična skupnost«, saj se zakon imenuje Self-Governing Ethnic Communities Act ⁴⁰.

4.1 Dokumenti Republike Slovenije, ki urejajo položaj italijanske in madžarske etnične skupnosti

4.1.1 Temeljna Ustavna listina

Sprejeta je bila 25.6.1991. Je prvi dokument, ki je pomemben za režim zaščite italijanske in madžarske etnične skupnosti. V tretjem poglavju je opredeljeno: »Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in mednarodnih pogodb.«⁴¹

4.1.2 Ustava Republike Slovenije

5. člen Ustave RS določa, da: »Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti.«⁴² 5. člen prvič omenja avtohtonost neke skupnosti, ne da bi pri tem podal razlago samega pojma avtohtonosti.

---

40 *Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS)*. Ur. l. RS 65/1994 z dne 20.10.1994.

41 *Odlok o razglasitvi temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*. Ur. l. RS 1-4/91-I.

42 *Državni zbor*. 1991. *Ustava Republike Slovenije*, člen 62.

11. člen določa, da sta na narodnostno mešanih območjih, poleg slovenščine, uradna jezika tudi italijanščina in madžarščina.

61. člen določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

62. člen določa možnost uporabe svojega jezika in pisave pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti, ter v postopkih pred državnimi organi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo.

64. člen določa:

- pravico do svobodne uporabe narodnih simbolov;
- za ohranjanje svoje narodne identitete lahko pripadniki ustanovljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva;
- pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter oblikovanja in razvijanja teh dejavnosti, z zakonom pa so določena območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno;
- pravico do gojenja odnosov s svojim matičnim narodom;
- pravico do ustanovitve samoupravne skupnosti za uresničevanje svojih pravic;
- zagotovljenost pravic, ne glede na število pripadnikov skupnosti;
- da zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodne skupnosti.

4.1.3 Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih⁴³ v 1. členu določa dodatno operacionalizacijo ustavno določenih pravic: »Za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja Ustava Republike Slovenije, za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah, ustanovijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer avtohtono živijo, samoupravne narodne skupnosti.«

V 2. členu določa, da so samoupravne narodne skupnosti osebe javnega prava, v 8. členu pa določa sestavo volilnih imenikov pripadnikov narodnih skupnosti. 14. člen določa obveznost lokalnih skupnosti, da zagotavljajo potrebne prostore in materialne pogoje za delovanje narodnih skupnosti, 15. člen pa določa, da morajo državni organi, kadar odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj pripadnikov narodnih skupnosti, predhodno pridobiti mnenje samoupravnih narodnih skupnosti. 18. člen Zakona določa, da finančna sredstva, potrebna za občinsko samoupravno narodno skupnost zagotovi proračun občine, sredstva za potrebe italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti pa proračun Republike Slovenije.

4.2 Mednarodni dokumenti, ki urejajo položaj italijanske in madžarske etnične skupnosti:

4.2.1 Osimski sporazumi

Osimske sporazume iz leta 1975, v veljavi od 11.10.1977, sestavljajo pogodba med Republiko Italijo in SFRJ o določitvi državne meje, sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja in protokol o nikoli realizirani prostocarinski coni pri Fernetičih. Z Osimskimi sporazumi je bilo dokončno razrešeno vprašanje meje

---

⁴³ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS). Ur. l. RS 65/1994 z dne 20.10.1994.

med državama. Za slovensko manjšino v Italiji je najpomembnejši 8. člen, ki je kljub italijanskemu nasprotovanju postal del sporazuma (Škorjanec, 2007).

Republika Italija in Republika Slovenija sta se s podpisom akta o nasledstvu leta 1991 obvezali k nadaljnjemu spoštovanju Osimskih sporazumov. Določila o zaščiti italijanske etnične skupnosti so bila vsebovana že v prvi slovenski Ustavi, sprejeti februarja 1947.

4.2.2 Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji⁴⁴

Ratificiran je bil leta 1993. Je pomembna mednarodna pogodba za obe skupnosti na obeh straneh meje. Posebna medvladna mešana komisija preverja izvajanje določil sporazuma in poroča obema vladama. Deseto zasedanje mešane komisije je potekalo aprila 2008 v Budimpešti.

4.2.3 Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope

Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope je Slovenija ratificirala 25.2.1998. Konvencija sama ne vsebuje natančne definicije pojma narodne manjšine in zato prepušča državam podpisnicam, da same določijo etnične skupine, ki jih v državi podpisnici obravnavajo kot narodne manjšine, na katere se konvencija nanaša. Republika Slovenija je ob ratifikaciji Okvirne konvencije podala pisno izjavo, da kot narodni manjšini šteje italijansko in madžarsko narodno skupnost (Svet Evrope 1998).

---

⁴⁴ Zakon o ratifikaciji pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko. Ur. l. RS 6-7.V. 1993.

4.2.4 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih Sveta Evrope⁴⁵

Republika Slovenija jo je ratificirala 19.7.2000, pravno zavezujoča pa je od 1.1.2001. Ob deponiranju Listine o ratifikaciji je Republika Slovenija generalnemu sekretarju Sveta Evrope podala izjavo, da sta regionalna ali manjšinska jezika na slovenskem ozemlju italijanski in madžarski jezik.

V Uradu za narodnosti navajajo tudi ugotovitev Sveta Evrope, da Republika Slovenija za pripadnike italijanske etnične skupnosti skrbi vzorno, ter da jim, v primerjavi z EU, nudi celo nadstandard manjšinskih pravic.

4.3 Dokumenti Republike Slovenije, ki urejajo položaj romske etnične skupnosti

4.3.1 Zakon o romski skupnosti⁴⁶

Glede na to, da Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih ureja le položaj in status italijanske in madžarske skupnosti, je Ustava Republike Slovenije v 65. členu predvidela razglasitev posebnega zakona o romski skupnosti, ki izhaja iz ustavnih amandmajev, sprejetih leta 1989. Zakon o romski skupnosti je bil sprejet 13.4.2007.

V vmesnem času je urejanje položaja romske skupnosti temeljilo na mnenju vlade iz leta 1995, da je za urejanje položaja romske skupnosti ustrežnejši resorski pristop, oziroma področna zakonodaja. Sklep je temeljil na mnenju Odbora Državnega zbora za notranjo politiko in zakonodajo z dne 12.10.1995. Tako je tudi danes zaščita romske skupnosti vgrajena v 12 področnih zakonih, ki so:

- Zakon lokalni samoupravi⁴⁷,
- Zakon o lokalnih volitvah⁴⁸,

---

⁴⁵ Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ). Ur. l. RS 69/2000 z dne 4.8.2000.

⁴⁶ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1). Ur. l. RS 33/2007 z dne 13.04.2007.

⁴⁷ Zakon lokalni samoupravi (ZLS-UPB2). Ur. l. RS 94/2007 z dne 16.10.2007.

- Zakon o evidenci volilne pravice⁴⁹,
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo⁵⁰,
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja⁵¹,
- Zakon o vrtcih⁵²,
- Zakon o osnovni šoli⁵³,
- Zakon o medijih⁵⁴,
- Zakon o knjižničarstvu⁵⁵,
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja⁵⁶,
- Zakon o Radioteleviziji Slovenija⁵⁷ in
- Zakon o financiranju občin⁵⁸.

Za boljšo integracijo romske skupnosti bo nedvomno veliko prispeval Zakon o financiranju občin, saj bo za uresničevanje z zakonom določenih pravic romske etnične skupnosti občinam zagotavljal sredstva iz republiškega proračuna.

Glavni problemi romske skupnosti so izobraževanje, zaposlovanje in urejanje bivalnih razmer. Te probleme je prepoznala tudi Vlada, saj je 30.11.1995 sprejela Program ukrepov za pomoč Romom, ki ta področja naslavlja. Štiri leta kasneje je na 117. seji 1.7.1999, Vlada pozvala državne organe in občine k usklajenemu delovanju. Na osnovi »Poročila o položaju Romov v Republiki Sloveniji«, ki ga je pripravil Urad za narodnosti, je 7.10.2004 Vlada sprejela deset sklepov za hitrejše reševanje problemov romske skupnosti. Ti sklepi med drugim obsegajo:

- nadaljevanje prizadevanj za izboljšanje položaja pripadnikov romske skupnosti;

---

48 *Zakon o lokalnih volitvah (ZLV-UPB2)*. Ur. l. RS 22/2006 z dne 28.02.2006.

49 *Zakon o evidenci volilne pravice (Z EVP-1-UPB1)*. Ur. l. RS 1/2007 z dne 05.01.2007.

50 *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-UPB1)*. Ur. l. RS 77/2007 z dne 27.08.2007.

51 *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-UPB5)*. Ur. l. RS 16/2007 z dne 23.02.2007.

52 *Zakon o vrtcih (ZVrt-UPB2)*. Ur. l. RS 100/2005 z dne 10.11.2005.

53 *Zakon o osnovni šoli (ZOsn-UPB3)*. Ur. l. RS 81/2006 z dne 31.07.2006.

54 *Zakon o medijih (ZMed-UPB1)*. Ur. l. RS 110 /2006 z dne 26.10.2006 .

55 *Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1)*. Ur. l. RS 87/2001 z dne 08.11.2001.

56 *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-1)*. Ur. l. RS 93/2005 z dne 21.10.2005.

57 *Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1)*. Ur. l. RS 96/05 z dne 28.10.2005 in Ur. l. RS 109/05, 105/06.

58 *Zakon o financiranju občin (ZFO-1A)*. Ur. l. RS 57/2008 z dne 10.06.2008 .

- ustvarjanje pogojev, ki bi omogočali Romom spoštovanje vrednot večinskega prebivalstva, večinskemu prebivalstvu pa omogočali strpno sprejemanje drugačnosti in kulturne raznolikosti;
- dosledno izvajanje zakonskih in podzakonskih aktov ter mednarodnih predpisov, ki so del pravnega reda RS;
- področja bivalnih razmer, izobraževanja in zaposlovanja Romov morajo biti v okviru državnih sredstev deležna posebne pozornosti;
- večje izkoriščanje sredstev evropskih skladov.

Politična participacija slovenskih Romov je zakonsko zagotovljena. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi⁵⁹, v 101. členu določa 20 občin, ki so dolžne zagotoviti pravico v občini naseljene romske skupnosti do predstavnika v občinskem svetu. Ta pravica bi morala biti zagotovljena do volitev leta 2002. (Klopčič 2003a, 160). Kljub temu je treba pripomniti, da do današnjega dne občina Grosuplje še vedno nima romskega občinskega svetnika.

4.4 Mednarodni dokumenti, ki urejajo položaj romske etnične skupnosti

4.4.1 Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope

Republika Slovenija jo je ratificirala 25.2.1998. Romska skupnost sicer ni vključena v seznam narodnih manjšin, ki jih Republika Slovenija priznava, vendar se pravne norme, ki iz konvencije izhajajo, nanašajo tudi na pripadnike romske skupnosti, v kolikor to ni v nasprotju z Ustavo in drugimi zakonskimi akti.

---

59 Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalni samoupravi (ZLS-L). Ur. l. RS 51/2002 z dne 11.06.2002.

4.4.2 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih⁶⁰

Republika Slovenija jo je ratificirala leta 2000. Čeprav eksplicitno velja le za italijansko in madžarsko skupnost, se je Slovenija obvezala, da bo 7. člen (določbe 1 do 4) smiselno uporabljala tudi za romski jezik. Člen 7 se nanaša na cilje in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja in praksa držav pogodbenic.

Ostali mednarodnopravni dokumenti, ki urejajo položaj romske etnične skupnosti v Sloveniji so:

- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije;
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah;
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah;
- Resolucije in priporočila Sveta Evrope o položaju Romov v Evropi;
- Pakt stabilnosti jugovzhodne Evrope;
- Srednjeevropska pobuda;
- Resolucija Stalne konference regionalnih in lokalnih skupnosti Sveta Evrope v delu, kjer se priporoča hitrejše vključevanje Romov v lokalne skupnosti⁶¹.

4.5 Ustavno-pravna zaščita drugih etničnih skupnosti

V pregledu pravne zaščite etničnih skupnosti slovenske nacije smo ugotovili, da slovenska zakonodaja in mednarodnopravni dokumenti nudijo tradicionalnim oziroma avtohtonim etničnim skupnostim relativno celovito pravno zaščito. Toda ta zaščita se nanaša le na tri etnične skupnosti, na italijansko, madžarsko in romsko. Ugotovimo lahko tudi, da se ta ustavno-pravna zaščita nanaša le na 0.6% prebivalcev Slovenije (11.747 oseb). Če upoštevamo še oceno Urada za narodnosti, da je število pripadnikov romske etnične skupnosti okoli 10.000, lahko ugotovimo, da celovito pravno zaščito uživa približno 18.000 oseb, pripadnikov

---

⁶⁰ Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ). Ur. l. RS 69/2000 z dne 4.8.2000.

⁶¹ Urad za narodnosti RS. 2009e.

etničnih skupnosti. Število pripadnikov drugih etničnih skupnosti, torej skupnosti brez ustavno-pravne zaščite, pa znaša 119.440 oseb ali skoraj 6% prebivalstva, če se omejimo le na največje etnične skupnosti, katerih število presega 1000 pripadnikov. V izračunu sem seštel število pripadnikov etničnih skupnosti po popisu prebivalstva iz leta 2002⁶²: Srbe, Hrvate, Bošnjake, Muslimane, Albance, Makedonce in Črnogorce.

Pregled ustavno-pravne zaščite drugih etničnih skupnosti bo precej krajši, tako po obsegu kot vsebini. Pregled začnimo z Izjavo o dobrih namenih, ki je bila sprejeta 6.12.1990, pred referendumom o osamosvojitvi Slovenije. Slovenska država... »prav tako zagotavlja vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja, vsem s stalnim bivališčem v Sloveniji pa, da lahko pridobijo državljanstvo Slovenije, če to želijo.«⁶³ O podrobnejši interpretaciji določila o vsestranskosti kulturnega in jezikovnega razvoja lahko le ugibamo.

Šest mesecev kasneje, 25.6.1991, je bila sprejeta Temeljna ustavna listina, ki o pravni zaščiti drugih etničnih skupnosti prav tako molči, namenja jim le varnost pred sleherno diskriminacijo: »Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.«⁶⁴

Tudi Deklaracija ob neodvisnosti⁶⁵, ki je bila sprejeta istega dne, o kakršnikoli zaščiti drugih etničnih skupnosti molči, omenja le pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Prav tako Ustava Republike Slovenije ne vsebuje skoraj nobene pravne zaščite drugih etničnih skupnosti. Izjemi sta 61. in 62. člen: »Edino ustavno določbo, na

---

62 Statistični urad RS. 2003. *Popis 2002*.

63 Izjava o dobrih namenih v Komac 2007, 205. Ur. l. RS 44/1990, stran 2034.

64 *Temeljna Ustavna listina*. Ur. l. RS 1, 25.6.1991.

65 *Deklaracija ob neodvisnosti Republike Slovenije*. Ur. l. RS 1/1991-I.

katero se pripadniki teh skupnosti lahko oprejo pri ohranjanju narodnih posebnosti, je mogoče najti v 61. in v 62. členu slovenske ustave« (Komac 2007a, 2), ki pravita: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.« (61. člen Ustave RS), in »Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.«⁶⁶ (62. člen Ustave RS).

Precejšnje nesorazmerje med pravno zaščito avtohtonih in alohtonih etničnih skupnosti je očitno. Tako meni tudi Komac, ko pravi: »Nabor določb o varstvu imigrantskih etničnih / narodnih skupnosti je skromen, še posebno, če ga primerjamo z naborom pravic, ki jih slovenska država priznava italijanski in madžarski narodni skupnosti ter Romom.« (Komac 2007b, 36).

V nabor določb o varstvu etničnih skupnosti spada le še izvajanje dopolnilnega pouka maternega jezika. Zakon o osnovni šoli v 8. členu sicer omogoča izvajanje takega pouka, vendar obveznost izvajanja poučevanja maternega pouka ne izhaja iz Zakona o osnovni šoli, temveč iz mednarodnopravnih obveznosti (mednarodnih pogodb) Slovenije. Take sporazume ima Republika Slovenija sklenjene s 47. državami (glej tabelo 4.1).

---

⁶⁶ Državni zbor. 1991. *Ustava Republike Slovenije*, člen 62.

Tabela 4.1: Seznam držav, s katerimi ima Republika Slovenija sklenjene sporazume o kulturnem sodelovanju

Št.	Ime države	Leto podpisa	Kraj podpisa	UL. št.	MP. št.
1	Albanija	9.12.1993	Tirana	36/94	9/94
2	Argentina	4.5.1994	Buenos Aires	41/97	11/97
3	Avstrija	30.4.2001	Ljubljana	20/02	5/02
4	Belorusija	3.6.1991	Minsk	13/92	2/92
5	Bolgarija	21.3.1994	Ljubljana	8/96	2/96
6	Bosna in Hercegovina	19.10.1999	Ljubljana	69/00	17/00
7	Ciper	21.1.1999	Ljubljana	49/00	12/00
8	Češka	12.5.1994	Praga	79/94	22/94
9	Egipt	3.3.1996	Kairo	19/97	5/97
10	Estonija	5.11.1993	Ljubljana	36/94	9/94
11	Finska	26.3.1999	Ljubljana	86/99	26/99
12	Francija	6.11.1992	Ljubljana	14/93	4/93
13	Francija kult. centri	17.10.2001	Ljubljana	20/02	5/02
14	Grčija	10.11.1993	Ljubljana	35/94	8/94
15	Gruzija	19.4.2002	Tbilisi	74/03	19/03
16	Hrvaška	7.2.1994	Zagreb	51/94	15/94
17	Indija	16.12.1996	New Delhi	45/99	14/99
18	Iran	13.4.1994	Ljubljana	99/01	27/01
19	Italija*	8.3.2000	Rim	49/02	14/02
20	Izrael	16.3.1993	Ljubljana	33/94	7/94
21	Jordanija	10.11.1999	Ljubljana	20/02	5/02
22	Kazahstan	18.1.1994	Almaty	36/94	9/94
23	Kitajska	13.9.1993	Ljubljana	11/94	3/94
24	Kolumbija**	15.3.2006	Dunaj		
25	Koreja	5.7.1997	Ljubljana	17/97	4/97
26	Latvija	5.3.1998	Ljubljana	28/99	10/99
27	Litva	14.11.1997	Vilnius	99/01	27/01
28	Luksemburg	24.4.1997	Luksemburg	22/98	5/98
29	Madžarska	2.9.1992	Budimpešta	23/93	6/93
30	Makedonija	8.7.1993	Ljubljana	25/97	7/97
31	Malta	20.3.1996	Ljubljana	19/97	5/97
32	Maroko***	1.6.2004	Ljubljana		
33	Mehika	23.9.1996	New York	36/99	13/99
34	Nemčija	18.6.1993	Ljubljana	36/94	9/94
35	Poljska	14.2.1994	Varšava	42/94	10/94
36	Portugalska	6.4.1998	Lizbona	28/99	10/99
37	Romunija	28.2.1994	Bukarešta	29/96	6/96
38	Rusija	17.11.1995	Moskva	36/96	10/96
39	Slovaška	14.12.1994	Bratislava	25/97	7/97
40	Španija	15.12.1993	Madrid	36/94	9/94
41	Turčija	6.6.1995	Ankara	17/97	4/97

42	Turkmenistan	21.1.1994	Ašhabad	36/94	9/94
43	Ukrajina	12.5.1997	Ljubljana	19/00	4/00
44	Velika Britanija	22.4.1993	London	33/94	7/94
45	Velika Britanija kult. centri	18.12.2000	Ljubljana	20/02	5/02
46	ZDA Fulbright	8.12.1993	Ljubljana	51/94	15/94
47	ZDA kult. dobrine	8.5.1996	Washington	57/96	15/96
48	Zvezna Rep. Jugoslavija	23.3.2001	Beograd	47/02	13/02

* Italijanska stran ga še ni ratificirala

** V postopku ratifikacije na obeh straneh

*** Še ni ratificiran

Sporazumi z nasledstvom SFRJ:

Avstralija

Belgija

Italija

Japonska

Nizozemska

Vir: Ministrstvo za kulturo RS (2009).

5 RAZMISLEK O MOŽNOSTIH RAZVOJA SLOVENSKE NACIJE S PERSPEKTIVE ETNIČNIH SKUPNOSTI

V prejšnjih poglavjih sem teoretično opredelili pojem slovenske nacije, podal krajši zgodovinski pregled, pregledal etnične skupnosti in jih razvrstil po številčni zastopanosti ter nazadnje opredelil njihov ustavnopravni položaj znotraj slovenske nacije. Ugotovil sem, da obstaja precejšnje neskladje med pravicami in ustavnopravnimi zaščitami etničnih skupnosti slovenske nacije. O neskladju med vidiki zaščite posameznih etničnih skupnosti priča tudi izjava predsednika Kučana ob podpisu sporazuma o kulturnem sodelovanju z Republiko Avstrijo: "Za nemško etnično skupino je Slovenija s tem sporazumom storila več kot za ostale etnične skupine v Sloveniji"⁶⁷.

Ugotovil sem, da nekatere etnične skupnosti uživajo resnično visok standard zaščite in precejšen obseg pravic, drugim pa pripada minimalna zaščita. Opozoril sem tudi, da najmanjše obravnavane etnične skupnosti uživajo najvišjo stopnjo zaščite, največje etnične skupnosti pa uživajo najmanjšo možno stopnjo ustavnopravne zaščite.

V tem poglavju bom podal razmišljanja in poglede nekaterih predstavnikov strokovne javnosti ter nekaterih mnenjskih predstavnikov etničnih skupnosti, o možnostih izboljšav slovenske manjšinske in integracijske politike.

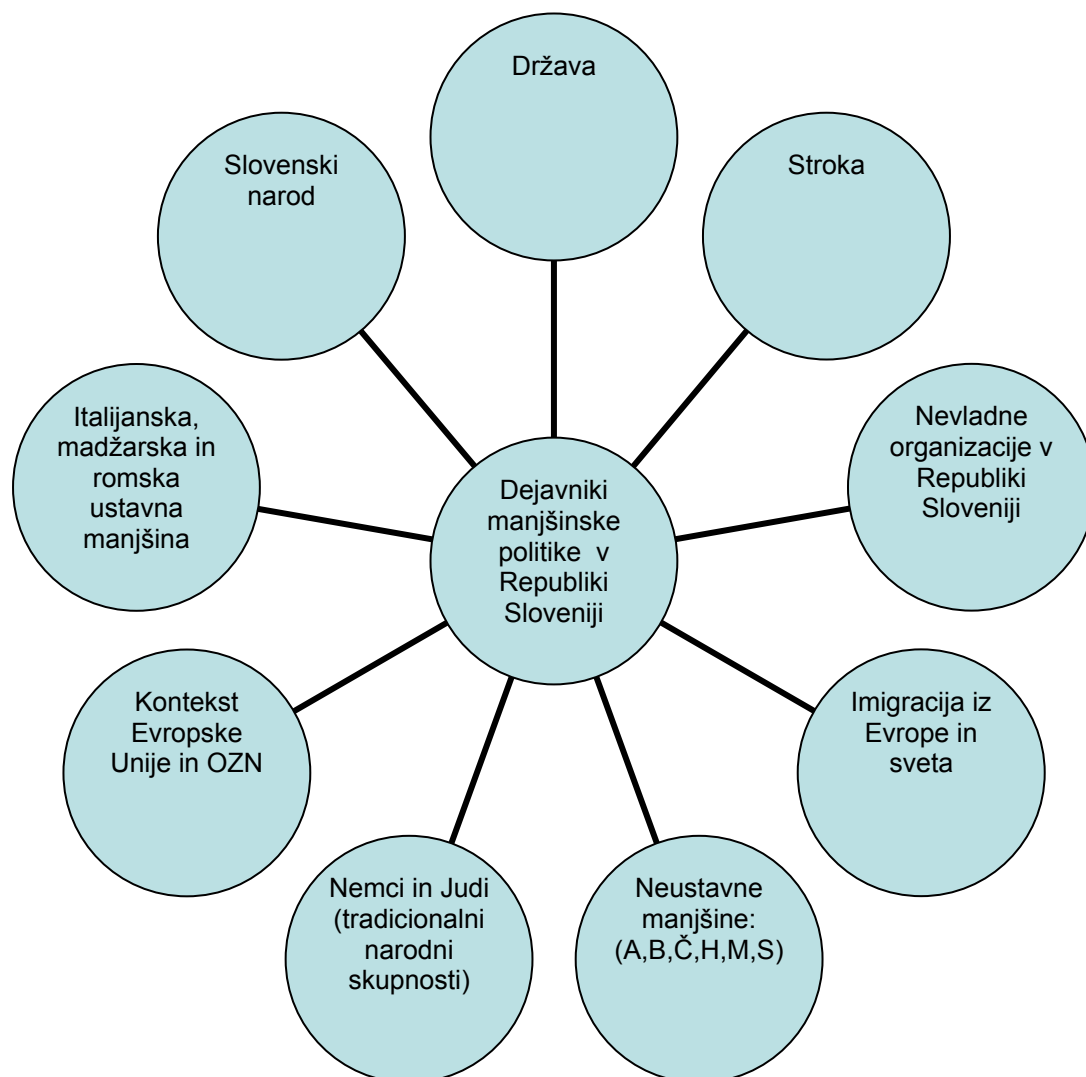
Za celovit prikaz manjšinske politike Slovenije bom uporabil grafični prikaz, kot ga je v raziskavi Inštituta za narodnostna vprašanja z naslovom Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji (s podnaslovom »Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji«; v nadaljevanju ABČHMS) predstavila voditeljica raziskave in urednica Vera Kržišnik-Bukić. Naročnik raziskave je bil Urad Republike Slovenije za narodnosti, ki je želel pridobiti mnenje in pogled strokovne javnosti na problem manjšinske politike

---

⁶⁷ Urad predsednika Republike Slovenije. 2001.

Slovenije. Raziskava je zelo obsežna, objavljena pa je bila v letu 2003 (Kržišnik-Bukić 2003).

Slika 5.1: Shema dejavnikov, ki vplivajo na manjšinsko politiko Republike Slovenije

Vir: Kržišnik-Bukić (2003, 316).

Vplivi posameznih dejavnikov se spreminjajo po intenziteti, se prepletajo med sabo in se mešajo. Zato natančnega obsega vpliva posameznega dejavnika ni mogoče ugotoviti in tudi ne grafično prikazati. Približna kvantitativna analiza je dala naslednjo razvrstitev vpliva posameznih dejavnikov (glej sliko 5.1):

- državni organi in institucije ter politične stranke;
- več desetletij močan vpliv Italijanov in Madžarov, manj Romov;
- rastoči vpliv Evropske Unije in drugih mednarodnih dejavnikov, zlasti Organizacije združenih narodov;
- neenotno slovensko javno mnenje;
- dolgoletni nekritičen in politično odvisen vpliv stroke;
- rastoče osamozaveščanje položaja ABČHMS v Republiki Sloveniji;
- proces samoozaveščanja v Republiki Sloveniji ter zunanja podpora, zlasti Republike Avstrije;
- večletno stopnjevanje pobud in zahtev po antidiskriminacijski manjšinski politiki nevladnih in podobnih organizacij ter uveljavljanje koncepta enakih možnosti;
- minimalen vpliv prostorsko in socialno razpršene klasične imigrantske populacije.

Shema Kržišnik-Bukičeve daje dober celosten vpogled v kompleksnost manjšinske politike Slovenije, predvsem pa razkrije neskladja ustavnopravne zaščite, ki jo le nekatere etnične skupnosti uživajo. V prejšnjem poglavju sem na te razlike že opozoril.

Čeprav ima Republika Slovenija dobro znano tradicijo razmeroma zelo uspešnega političnega urejanja manjšinske problematike, se zdi, kot da jo sodobni migracijski procesi prehitvajo in da ni uspešna pri iskanju širšega družbenega konsenza, ki bi omogočil prilagajanje manjšinske politike družbeni realnosti.

Republika Slovenija ima tri razloge za izboljšave na področju manjšinske politike:

1. ohranjanje tradicije dobrega političnega urejanja manjšinske problematike;
2. kolektivno izražena potreba etničnih skupnosti po manjšinskem statusu;

3. zahteve mednarodnih dejavnikov.

Ad 1.) Slovenija ima tradicijo zglednega urejanja manjšinske problematike v Sloveniji smo govorili v prejšnjih poglavjih. Izjava predstavnikov italijanske in madžarske manjšine v Državnem zboru, Roberta Batellija in Marije Poszonec, ko sta potrdila, da je narodnomanjšinska zaščita njunih narodnostnih skupnosti v Republiki Sloveniji » na najvišji svetovni oziroma najvišji evropski ravni«, priča o dobri praksi urejanja manjšinske problematike v Sloveniji (Kržišnik-Bukić 2003, 296).

Tudi v drugem periodičnem poročilu Republike Slovenije o izvajanju Evropske Listine o manjšinskih in regionalnih jezikih je jasno zapisano: »Izpostaviti je potrebno, da je slovenska manjšinska zakonodaja nadstandardna, saj v veljavni zakonodaji prevladuje načelo kulturnega pluralizma, ki tudi pripadnike večinskega naroda seznanja z jezikom in kulturo narodnih manjšin.«⁶⁸ Seveda se navedeno nanaša le na ustavno - pravno priznane narodne manjšine oziroma etnične skupnosti.

Potrebno pa je omeniti izjavo predsednika madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji Bele Tonka iz leta 2003, kjer je med razpravo o Predlogu nacionalnega kulturnega programa v RS dejal, da razlikovanje po kriteriju avtohtonosti v svetu ni več aktualno, opozoril na probleme, ki izhajajo iz nejasnosti glede izpolnjevanja kriterijev za priznanje statusa narodnih manjšin ter predlagal spremembe Ustave (Kržišnik-Bukić 2003, 302).

Ad 2.) Koordinacija zvez in kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti razpadle SFRJ v Republiki Sloveniji (EXYUMAK) je oktobra 2003 na sestanku s predstavniki Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) pri Svetu Evrope predstavila javno pobudo Republiki Sloveniji, v kateri poziva Državni zbor, da začne postopek spremembe ustave, s katerim bi dosegli:

- a) nominalno uvrstitev med narodne manjšine Slovenije;

---

⁶⁸ II. Periodično poročilo RS o izvajanju Evropske Listine o manjšinskih in regionalnih jezikih 2006, stran 16.

- b) ustavno opredeljenost narodnih manjšin;
- c) sprejem ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin⁶⁹.

Ad 3.) Odbor za kulturo Sveta Evrope je leta 1994 v svojem poročilu zapisal, »v Sloveniji, ki je vzorno uredila položaj avtohtone italijanske in madžarske manjšine, dejansko manjšino predstavljajo prebivalci, ki so večinoma prišli iz nekdanjih jugoslovanskih republik.« (Kržišnik-Bukić 2003, 293). Evropsko kulturno konvencijo je Republika Slovenija ratificirala leta 1992.

Med mednarodnimi dejavniki manjšinske politike Slovenije je najpomembnejša Okvirna konvencija Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin iz leta 1998. Osnovno določilo je 10. člen, ki vsebuje ključno besedno zvezo »...*na območjih, na katerih že tradicionalno ali v znatnem številu prebivajo pripadniki narodnih manjšin*...«. Slovenska ustava kriterij avtohtonosti enači s terminom »tradicionalno« v tej konvenciji, spregleda pa veznik »ali« in kategorijo »znatno število«. Z drugimi besedami, slovenska ustava kot kriterij za priznanje statusa narodne manjšine jemlje le prvega od dveh kriterijev v Okvirni konvenciji. Ne glede na to, da je ugotovljeno relativno dolgo obdobje poselitve nekaterih ustavno-pravno nepriznanih etničnih skupnosti, ki tako izpolnjujejo kriterij »tradicionalnosti« oziroma avtohtonosti, slovenska ustava spregleda, da je za kriterij možno vzeti tudi dejavnik »znatnega števila«. Taka interpretacija mednarodnega dokumenta je seveda možna, ni pa nujna. Zato ustavno-pravni položaj drugih etničnih skupnosti ne predstavlja kršitve Okvirne konvencije (Kržišnik-Bukić 2003, 293).

Oktobra 2003 je bilo predstavljeno drugo poročilo Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI je organ Sveta Evrope) za Slovenijo. Problematika »novih« etničnih skupnosti zaseda celo poglavje z naslovom »Posebej pomembna vprašanja« (Kržišnik-Bukić 2003, 294).

Istega leta (2003) je v svojih zaključnih opažanjih glede obveznega poročila iz Slovenije organ Združenih narodov oziroma Visokega komisarja za človekove

---

69 Zveza Zvez kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Sloveniji. 2003.

pravice, Odbor za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije (CERD), med drugimi sugestijami tudi izrecno priporočil, naj država razmisli o ukrepih, ki bi zagotovili predstavljanje vseh manjšin, ne le italijanske in madžarske, v Državnem zboru Republike Slovenije. Navedbe CERD-a sicer ne navajajo imen posameznih etničnih skupnosti, na katere se priporočilo nanaša, vendar je na osnovi številčnih razmerij, ki jih je država dolžna podati, razvidno, da gre za pripadnike »novih« etničnih skupnosti (Kržišnik-Bukić 2003, 294).

Potrebno je še izpostaviti obisk Visokega komisarja za človekove pravice Sveta Evrope, Alvara Gilla Roblesa, prav tako leta 2003, v Ljubljani, na osnovi katerega je bilo podano tudi t.i. Roblesovo poročilo. V poročilu komisar Robles posebej izpostavlja potrebo po nediskriminatornem vključevanju pripadnikov narodov nekdanje skupne države v skladu z Okvirno konvencijo Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin ter poziva k redefiniciji konceptualne delitve na avtohtone in neavtohtone manjšine v Republiki Sloveniji. Poziva pa tudi k zagotavljanju popolnega sprejemanja direktiv Evropske Unije glede uveljavljanja enakih možnosti za vse ter k podpisu Protokola 12 Evropske konvencije o človekovih pravicah kot pomembnega antidiskriminacijskega dokumenta (Kržišnik-Bukić 2003, 296).

Zgovorno je tudi zelo zaskrbljeno pismo Roblesovega naslednika, Thomasa Hammarberga, ki ga je naslovil na predsednika Vlade Republike Slovenije Janeza Janšo, v zvezi s prisilno preselitvijo romske družine Strojan. V pismu meni, da je, ne glede na ozadje zgodbe in napetosti v Ambrusu, nesprejemljivo, da mora skupina ljudi zapustiti kraj bivanja zato, ker se je tako odločila večina prebivalstva in da je varnost manjšinske skupine ogrožena. Predsednika vlade opozarja, da so člani družine Strojan državljani Evropske Unije ter da imajo po Evropski konvenciji o človekovih pravicah (protokol 4, člen 2) pravico do svobode gibanja in pravico do izbire prebivališča. Opozarja, da za kazniva dejanja enega posameznika ne sme odgovarjati cela skupnost, temveč morajo biti procesirana skladno z zakonom. Oblasti imajo po Evropski konvenciji tudi dolžnost, da zagotavljajo zaščito pred sovražnim govorom (Svet Evrope 2006).

5.1 Predlogi etničnih skupnosti za izboljšave manjšinske politike Slovenije

Kaj menijo predstavniki etničnih skupnosti Slovenije o možnih spremembah slovenske manjšinske in integracijske politike?

Med vsemi obravnavanimi etničnimi skupnostmi pravzaprav izstopajo le Črnogorci, saj so edini, ki so brez pripomb na svoj položaj v Sloveniji. Društvo Morača pokriva stroške društvenih prostorov s samofinanciranjem. Čeprav si želijo finančne pomoči od Republike Slovenije, posebnih večjih ambicij nimajo (Kržišnik-Bukić 2003, 268).

Bolj konkretni so Albanci, saj je KDA »Migjeni« šele po 11 letih delovanja dobilo vsaj simbolično finančno podporo za delno izvajanje kulturne dejavnosti, vsa ostala albanska društva pa se samofinancirajo. Vendar je Republika Slovenija albanski etnični skupnosti omogočila dopolnilni pouk iz albanščine za osnovnošolske otroke in mladino. V Društvu tudi izjavijo, da s strani slovenske države nikoli niso bili pod nobenim pritiskom. V letu 2003 jih je motilo le, da v Sloveniji še ni bila vzpostavljena diplomatsko-konzularna mreža, ki bi olajšala pridobivanje vizumov za kosovske Albance, ki želijo delati v Sloveniji. Z nedavnim priznanjem Kosova kot neodvisne države pa se stvari urejajo tudi na tem področju.

Ob vseh pozitivnih platih medetničnega dialoga v Sloveniji predstavniki Makedoncev opozarjajo na problem asimilacije in menijo, da je pomoč večinskega naroda pri ohranitvi kulturne barvitosti bivalnega okolja izjemnega pomena. Pomoč pri zagotavljanju infrastrukturnih pogojev je dobrodošla, a ni zadostna za ohranjanje kulturne identitete etničnih skupnosti. Potrebna je tudi organizirana pomoč države za zagotavljanje minimalnih pogojev delovanja, posebej pa v obdobjih, ko zaradi eksistenčnih problemov izbruhne netolerantnost do drugačnih.

Precej bolj kritični so predstavniki Bošnjakov. Odnos države do njihove skupnosti vidijo v povezavi s splošnim družbenim vzdušjem, ki ga proizvajajo predvsem

mediji, ki so muslimanskim skupnostim (poleg Albancev, Makedoncev in Bošnjakov iz Sandžaka tudi Bošnjaki iz Bosne in Hercegovine) izrazito nenaklonjeni in ustvarjajo posebej ksenofobno ozračje. Seveda je njihova največja težava oviranje izgradnje islamskega versko-kulturnega centra.

Koordinator Bošnjaške kulturne zveze Fahir Gutić je podal seznam ukrepov, ki bi znatno izboljšali položaj Bošnjakov v Sloveniji. Poleg priznanja statusa manjšine Bošnjakov, bi bilo potrebno tudi omogočiti stalno obliko financiranja bošnjaške skupnosti, vključno z zaposlitvijo stalnega profesionalnega delavca, omogočiti neko osnovno infrastrukturo, omogočiti radijski program dvakrat tedensko po eno uro, odpreti bošnjaški oddelek v kateri od ljubljanskih knjižnic, ustanoviti katedro za bošnjaški jezik na Filozofski fakulteti ter vzpostaviti bošnjaški informativni center (Kržišnik-Bukić 2003, 278).

Mnenje predstavnikov hrvaške etnične skupnosti pa je od nezadovoljstva, kritičnosti in nejevere v možnosti izboljšanja njihovega položaja in odnosa slovenske države, prešlo že v resigniranost. Zgovorna je naslednja izjava predsednika Zveze hrvaških društev:

Država, katere cilj je parlamentarna demokracija zahodnega tipa, mora med drugim temeljito ovrednotiti pomembnost bogastva kultur etničnih skupnosti za večinski narod. Za sedaj je to bogastvo kultur bolj stvar eksotike, prostovoljnega združevanja in kulturnega povezovanja, kot pa dejanskega večinskega, državnega priznanja njihovih pravic. Odnos večine do teh vprašanj lahko opredelimo kot diskriminacijski. Izvor takega stanja je pravzaprav v glavah večine, ki si kulturno sožitje predstavlja kot nekakšen enosmerni proces prilagajanja manjšine in si oholo domišlja, da se od drugih kultur ne more ničesar naučiti, pridobiti,... pa tudi v naši ustavi, ki priznava posebne kulturne pravice le italijanski in madžarski skupnosti ter Romom. (Kržišnik-Bukić 2003, 271).

Res je, da so hrvaška društva vsa leta dobivala določene dotacije Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, a se zaradi zahtevnosti razpisnih pogojev mnoga narodnostna društva na razpise niti ne prijavljajo. Predstavnik Zveze hrvaških društev je mnenja, da bi lahko društva postorila vse ostalo, če bi le država zagotovila ustrezne prostore, saj je primernih praznih prostorov v državni lasti veliko, dobre volje s strani države pa zaenkrat ni. Med težavami hrvaške etnične skupnosti pa je smiselno omeniti zaskrbljujočo in izrazito polarizacijo javnega mnenja v zvezi z reševanjem mejnega vprašanja z Republiko Hrvaško.

Ocena predstavnice srbskih društev, Vesne Miletič, ki si je namerno pustila popačiti priimek je, da so slovenski Srbi v podobnem položaju kot Romi, saj so živeli v vseh delih nekdanje države in zato odgovornosti za ohranjanje njihove etnične identitete ni stvar ene same matične države. In vendar, vsaj uradno, naj bi za slovenske Srbe to bila nekdanja Zvezna Republika Jugoslavija oziroma danes Srbija. Podobnost z Romi je na mestu, saj so tu in so od nekod prišli, a za njih nihče ni pristojen. Razlika v primerjavi z Romi pa je velikanska, saj gre pri zaščiti Romov za področje, ki ga ureja Zakon o romski skupnosti in uživa precejšnjo pozornost Evropske Unije. Srbska etnična skupnost take pozornosti ni deležna.

Miletičeva meni, da je odgovornost in interes Republike Slovenije, da poskrbi za ohranitev belokranjskih Srbov, ki dejansko predstavljajo etnološko, kulturno in zgodovinsko dragocenost v Evropi. Bilo bi naravnost sramotno, če bi etnična skupnost, ki je 400 let uspešno ohranjala svojo kulturno identiteto na ozemlju stalnih vojaških pohodov in stalnih spreminjanj meja, dokončno izginila v dveh desetletjih neodvisnosti slovenske demokratične, pravne in socialne države.

O splošnem odnosu države do etničnih skupnosti Miletičeva meni, da so komunikacije z organi in institucijami Republike Slovenije korektne, a omejene na raven posameznikov v teh ustanovah, da so systemske komunikacije neurejene in nezadostne, da etnične skupnosti niso deležne pozornosti najvišjih organov države (Državnega zbora, Vlade), razen redkih komunikacij z uradom Varuha človekovih pravic, Državnim svetom in nekaterimi inštituti. Tudi kompleksne, celovite

obravnave s strani ustanov in organov Republike Slovenije te skupnosti niso deležne, saj je njihova problematika vedno obravnavana strogo resorsko, znotraj Ministrstva za kulturo ali Ministrstva za notranje zadeve.

Na osnovi podanega se predstavnica srbske etnične skupnosti, v imenu vseh ostalih skupnosti, upravičeno sprašuje, kdo je njihov sogovornik v Republiki Sloveniji.

Drugi predstavnik srbske etnične skupnosti, Milenko Vakanjac, poudarja, da je bila vzpostavitev diplomatskih odnosov med Slovenijo in nekdanjo Zvezno Republiko Jugoslavijo sicer dobrodošla, saj so se začela urejati vprašanja pokojnin, državljanstev in lastnine, ki so jih do sedaj spremljali tehnično-proceduralni zapleti. Toda slovenski Srbi so predvsem državljani Republike Slovenije, zato je vprašanja srbske etnične skupnosti treba reševati in razreševati predvsem v dialogu z Republiko Slovenijo. Matice slovenskih Srbov (Srbija, Republika Srbska oziroma Bosna in Hercegovina, Črna gora, Hrvaška, Kosovo) sicer lahko pomagajo, ne morejo pa vplivati na hitrost in kvaliteto reševanja perečih problemov. Za komunikacijo z uradnimi institucijami pravi, da je sicer večinoma korektna, toda preveč občasna in brez zagotovil, da ne bo le začasna. Vakanjac ima vtis, da gre pri komunikaciji z etničnimi skupinami predvsem za *ad hoc* potrebe slovenskih institucij in organov, ki pravzaprav nimajo jasnega cilja in ne strategije, kaj pravzaprav početi z »novodobnimi manjšinami« Republike Slovenije. Zelo zgovorna je tudi naslednja Vakanjčeva izjava: »Naš obstoj v Republiki Sloveniji se je skušal doslej bolj ali manj ignorirati ali pa reducirati na obrobno zadovoljevanje minimalnih civilizacijsko-kulturnih standardov. Seveda mislimo, da je opisano stanje potrebno spremeniti in to kar se da temeljito, seveda pa še enkrat poudarjamo, da to ni toliko stvar srbske etnične skupnosti, temveč slovenske države.« (Kržišnik-Bukić 2003, 279).

Vakanjac vidi rešitev nastalega položaja etničnih skupnosti v treh grobo oblikovanih opcijah. Prvo opcijo predstavlja nekakšna vzpostavitev priznanja kulturne pluralnosti, drugo opcijo vidi v kombinaciji kulturnega pluralizma in

vzpostavitvi institucij etničnih skupnosti in oblik participacije v lokalnih samoupravah, v tistih okoljih, kjer koncentracija pripadnikov določene etnične skupnosti to omogoča. Tretja opcija, ki bi po Vakanjčevem mnenju naletela na največje nasprotovanje večinske etnične skupnosti, je politično organiziranje v skladu z veljavno zakonodajo. Pravila politične demokracije poznajo legitimnost političnih, ekoloških in gospodarskih interesov, kot tudi interesov etničnih skupnosti.

Če povzamemo navedena stališča mnenjskih predstavnikov etničnih skupnosti Slovenije, pridemo do ugotovitve, da si vse večje etnične skupnosti slovenske nacije želijo sprememb v manjšinski politiki Slovenije. Sami vidijo možnosti teh sprememb v širokem spektru, ki segajo od nekakšnih oblik kulturnega pluralizma, prek participiranja v lokalnih samoupravnih organih pa vse do organiziranja etničnih skupnosti na povsem politični osnovi ter predstavnitvu v Državnem zboru.

5.2 Predlogi strokovne javnosti

Iz rezultatov raziskave Percepcije slovenske integracijske politike (Medved 2004, 524) je razvidno, da večina anketiranih (prosilcev za državljanstvo Republike Slovenije) sicer ne podpira organiziranja političnih strank na etnični osnovi, a vendar je določene spremembe v mnenju etničnih skupnosti mogoče pričakovati, posebno v luči dolgotrajnejšega odlašanja s spremembami v manjšinski in integracijski politiki Republike Slovenije (Medved 2004, 524).

Večina anketiranih vidi rešitev v povečani vlogi Urada za narodnosti (od 65% do 85%), precejšen del pa podpira tudi uvedbo dodatnih poslanskih mandatov, ki bi etnične skupnosti predstavljali v Državnem zboru (od 25% do 70%). Zanimiva in zelo zgovorna so tudi nekatera diametralno nasprotna mnenja posameznih etničnih skupin.

O načinih možne politične participacije etničnih skupnosti, kot so razvidni iz raziskave Percepcije slovenske integracijske politike, je mogoče podati naslednje splošne ugotovitve:

- 71% anketiranih je mnenja, da bi obstoječi Urad za narodnosti moral zastopati tudi interese etničnih/narodnih skupnosti, saj trenutno zastopa le interese italijanske, madžarske in romske etnične skupnosti;
- 54,3% anketiranih je mnenja, da bi etnične skupnosti morale imeti svoje lastne organizacije (torej ne le društva), ki bi bile sogovornice vlade;
- 50,4% anketiranih je mnenja, da bi obstoječe politične stranke morale v svojih programih v večji meri zastopati tudi interese etničnih skupnosti;
- 35,9% anketiranih je mnenja, da bi vsaka etnična skupnost morala imeti svojega predstavnika v Državnem zboru;
- 34% anketiranih je mnenja, da bi etnične skupnosti morale imeti skupnega predstavnika v Državnem zboru;
- 16,4% anketiranih je mnenja, da bi etnične skupnosti morale imeti skupno politično stranko;
- 16% anketiranih je mnenja, da bi vsaka etnična skupnost morala imeti svojo politično stranko.

Medvedova ugotavlja, da pripadniki določenih etničnih skupnosti čutijo, da nimajo pristopa do procesov odločanja in drugih oblik participacije v javni sferi, predvsem na področjih, ki so za njih bistvenega pomena, kot sta kulturna politika in šolstvo. Dojemajo se kot politično marginalizirane skupine, kar jih vzpodbuja k večji organiziranosti izražanja potreb in zahtev, predvsem t.i. »politike priznanja«. Te etnične skupnosti smatrajo, da so »deskriptivno politično podreprezentirane« in zato visoko podpirajo vsako obliko politične participacije. Njihovo »iskanje« sogovornika na ravni vlade kaže na pozitiven odnos do integracijskih procesov.

Zaključek Medvedove je strnjen v dve točki: ugotovitev obstoja participacijskega deficita ter ugotovitev institucionalne neintegriranosti interesov in pravic nekaterih etničnih skupnosti Slovenije. Zato priporoča povečevanje participacije in reprezentacije skozi oblike aktivnega državljanstva, odpravljanje participacijskega

deficita pa bi lahko dosegli z ustanovitvijo posvetovalnega organa oziroma organov. Tako pravi:

Moč posvetovanja bi z obstojem nekaj predpogojev, to je predvsem z upoštevanjem mnenj, ki se prek konzultacije kanalizirajo, s primerno tehniko, pregledom mehanizmov in njih adaptacijo za boljše funkcioniranje, lahko odtehtali neudobnost, ki jo še posebej na nekaterih področjih življenja čutijo pripadniki nekaterih etničnih skupin proučevane populacije. (Medved 2004, 524).

Raziskovalka Vera Klopčič predlaga razvoj sprememb v dveh smereh: prva je dopolnitev Zakona o statusu državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji⁷⁰ (ZUSDD), druga pa v sprejetju Resolucije Državnega zbora o položaju državljanov nekdanje skupne države v Republiki Sloveniji. Klopčičeva predlaga spremembo zakona (ZUSDD) tako, da bi novi, osmi člen, omogočal:

- a) izražanje, ohranjanje in razvoj elementov identitete, zlasti vere, kulture in jezika,
- b) dostop do medijev in ustvarjanje lastne produkcije v jezikih narodov in narodnosti držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji,
- c) možnosti za ustrezno organiziranost in finančno podporo za delovanje infrastrukture,
- d) možnosti neoviranih stikov z matičnim narodom,
- e) možnosti ustreznega političnega zastopstva v RS.

K spremembam Zakona (ZUSDD) je Vlado RS pozval že Varuh človekovih pravic, v sedmem letnem poročilu. Državni zbor je sprejel priporočilo⁷¹, ki v poglavju V, točka 14, priporoča: »Vlada naj v zvezi z vprašanjem morebitnih posledic za pravice posameznikov zaradi izbrisa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ iz evidence stalnega prebivalstva Republike Slovenije po 26.2.1991 čimprej

---

⁷⁰ Zakon o statusu državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (ZUSDDD). Ur.l. RS 61/1999 z dne 30.07.1999.

⁷¹ Priporočilo, ki ga je Državni zbor Republike Slovenije sprejel ob obravnavi sedmega rednega letnega poročila Varuha človekovih pravic, podanega za leto 2001, stran 17. Ur. l. RS 2/2003 z dne 09.01.2003.

posreduje morebitne predloge za reševanje teh vprašanj v Zakonu o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji ali na drug ustrezen način.« (Klopčič 2003b, 325).

Drugi predlog Klopčičeve je poziv Državnemu zboru, naj sprejme posebno resolucijo o položaju državljanov držav nekdanje skupne države v Republiki Sloveniji. S tako resolucijo bi dolgoročno urejali položaj posameznikov iz drugih držav nekdanje SFRJ, hkrati pa bi zapolnil tudi veliko pravno praznino, ki obstaja na področju ohranjanja etničnih identitet in sodelovanja v javnem življenju države, katere državljani so. Taka resolucija bi bila prvi korak k sprejemanju ustrezne zakonodaje, dialog, ki bi se odvijal v delovni skupini na državni ravni pa bi pripravljala predloge za učinkovito strategijo.

Komac predlaga spremembe in izboljšave na štirih področjih (Komac 2003, 329):

- a) lociranje sogovornika etničnih skupnosti v Uradu za narodnosti ter njegovo reformo. Morda bi ga bilo smiselno preobraziti v Urad za večjezičnost, glede na to, da je jezik najpomembnejši »agens« etnične zavesti in identitete. Navsezadnje tudi Evropska Unija prepoznava izreden pomen jezika za ohranjanje kulturnega bogastva držav, saj premore celo komisarja za večjezičnost. O podobni institucionalizaciji dialoga z etničnimi skupnostmi je smiselno razmisliti tudi na ravni lokalne samouprave, predvsem v mestnih občinah, kjer je koncentracija teh skupnosti največja;
- b) krepitev vloge oddelka za financiranje kulturnih dejavnosti Ministrstva za kulturo ter povečanje obsega sredstev za kulturne aktivnosti društev etničnih skupnosti, saj so obstoječe vsote sramotno nizke;
- c) oblikovanje posebnega oddelka za »manjšinsko šolstvo« novih etničnih / narodnih skupnosti znotraj Ministrstva za šolstvo, znanost in šport;
- d) priprava določenega programa za pripadnike »novih« narodnih skupnosti na Radioteleviziji Slovenije.

Predlog Kržišnik-Bukičeve se temeljito razlikuje od vseh dosedanjih. Njen koncept ustreznega modela narodno-manjšinske politike je večfazni, izhaja pa iz dejstva,

da Republika Slovenija nima celovitega sistema narodno-manjšinske politike, ki bi bil v skladu z dejavniki splošne družbene situacije v državi z izraženimi potrebami obravnavane populacije in mednarodnimi standardi.

V prvi fazi se na načelni in ustavni ravni vsem etničnim skupnostim, ki ustrezajo mednarodnim kriterijem, dodeli ustavno mesto imenu določene skupnosti in okvirni narodno-manjšinski status z navedbo, da bo zadevo v celoti urejal ustrezen ustavni zakon. Druga faza vključuje dialog med predstavniki manjšin in reformiranim Uradom za narodne manjšine. Glede na bogate politične in strokovne izkušnje s področja manjšinske politike bi hitro izluščili nabor kolektivnih pravic, ki bi dejansko ustrezal dvema ali trem tipom manjšin v Republiki Sloveniji. Tretja faza predstavlja prehodno obdobje sistematskega dogovarjanja in prilagajanja ter pripravo osnutka Ustavnega zakona o narodnih manjšinah. V četrti fazi bi Državni zbor obravnaval in sprejel Ustavni zakon o narodnih manjšinah v Republiki Sloveniji, temu pa bi sledilo uveljavljanje sprejetega modela. Po oceni Kržišnik-Bukićeve bi taka ureditev lahko vzdržala na daljši rok (Kržišnik-Bukić 2003, 334).

Predlog Kržišnik-Bukićeve je nedvomno temeljito dodelan, celosten in dolgoročen. Zagotovo bi tak celovit sistem manjšinske zaščite dodatno utrdil podobo Slovenije kot države, ki svojo multikulturno integracijsko politiko jemlje resno. Toda postavljajo se upravičeni pomisleki o realnosti take pobude, ki v širšem javnem mnenju zagotovo ne bi bila sprejeta z navdušenjem, stranke desne provenience pa bi zagotovo zahtevale preverjanje volje ljudstva z referendumom. Tako bi se razvnela populistična razprava, ki za strokovne argumente nima posluha.

6 ZAKLJUČEK

Namen naloge je bil preučiti etnične skupnosti slovenske nacije, predvsem njihov položaj in status. Zato sem v prvem poglavju določil teoretski okvir in nacijo opredelil kot zbir vseh stalnih prebivalcev. V primerjavi med posameznimi etničnimi skupinami sem ugotovil precejšnje neskladje med stopnjami ustavnopravne zaščite, ki jih uživajo.

Primerjava kaže, da najvišjo stopnjo ustavnopravne zaščite uživata avtohtoni italijanska in madžarska etnična skupnost. Romska etnična skupnost sicer ni opredeljena kot avtohtona narodna manjšina, a Ustava RS le določa poseben Zakon o romski skupnosti. Pri urejanju položaja romske etnične skupnosti se, v zadnjem času, kaže določen napredek. Ostale, večje etnične skupnosti, uživajo le simbolno zaščito 61. in 62. člena Ustave Republike Slovenije. V delno pomoč so jim sporazumi o kulturnem sodelovanju, ki jih je Republika Slovenija sklenila z njihovimi »matičnimi« državami in ki, vsaj teoretično, omogočajo izvajanje dopolnilnega pouka maternega jezika v osnovnih šolah na osnovi 8. člena Zakona o osnovni šoli.

Med stališči mnenjskih voditeljev etničnih skupnosti in predstavnikov njihovih kulturnih društev obstajajo precejšnje razlike. S svojim položajem so najbolj zadovoljni Črnogorci, manj Albanci in Makedonci, precej več nezadovoljstva pa je moč razbrati med Hrvati, Bošnjaki in Srbi.

Glede ukrepov za izboljševanje položaja etničnih skupnosti obstaja precej večja enotnost. Kar 71% anketiranih je mnenja, da bi Urad za narodnosti moral zastopati tudi interese drugih, neavtohtonih etničnih skupnosti, in kar 54.3% anketiranih je mnenja, da bi vsaka etnična skupnost morala imeti svojo organizacijo, ki bi bila sogovornica vlade, po vzoru z madžarsko in italijansko samoupravno narodno skupnostjo. 35.9% anketiranih meni, da bi vsaka etnična skupnost morala imeti svojega poslanca v Državnem zboru.

Podpora oblikovanju etničnih političnih strank je nizka, podpira jih le 16% anketiranih, vendar lahko ob daljšem obdobju ohranjanja obstoječega stanja pričakujemo tudi rast podpore takim predlogom.

Mnenja predstavnikov strokovne javnosti glede ukrepov, ki bi izboljšali položaj nekaterih etničnih skupnosti, se med seboj precej razlikujejo. Najbolj radikalen je predlog Vere Kržišnik-Bukić, ki predvideva ustavni zakon o narodnih manjšinah, vendar ne upošteva slovenskega javnega mnenja, ki zagotovo ne bi podprlo takih sprememb ustave. Bolj pragmatičen je predlog Felicite Medved, ki bi ugotovljeni participacijski deficit odpravljala skozi oblike aktivnega državljanstva in z ustanovitvijo posvetovalnih organov. Vera Klopčič vidi možne izboljšave v dopolnitvi Zakona o statusu državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji ter sprejetju posebne resolucije Državnega zbora o položaju državljanov nekdanje skupne države v Republiki Sloveniji.

Po mojem mnenju je najbolj realen predlog Mirana Komaca, ki predvideva izboljšave na štirih področjih: lociranje sogovornika etničnih skupnosti v Uradu za narodnosti, krepitev vloge oddelka za financiranje Ministrstva za kulturo, oblikovanje oddelka za »manjšinsko« šolstvo znotraj Ministrstva za šolstvo, znanost in šport ter priprava določenega programa za etnične skupnosti na Radioteleviziji Slovenije. Prednost takega predloga je, da ne predvideva večjih zakonskih sprememb.

V luči dolgoročnih populacijskih trendov kot sta staranje prebivalstva in relativno nizka rodnost, je povečevanje migracijskih pritiskov v prihodnosti logično. Zato je razprava o izboljševanju položaja etničnih skupnosti Slovenije zelo aktualna tema. Obseg te diplomske naloge ne omogoča, da bi podali neke končne in definitivne odgovore, morda pa le predstavlja skromen prispevek k boljšemu urejanju medetničnih odnosov v Sloveniji.

7 LITERATURA

Bešter, Romana. 2004. Ekonomska integracija priseljencev iz prostora nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev v Sloveniji. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 557-588. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Deklaracija ob neodvisnosti. Ur. I. RS 1-25.6.1991. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/dl/vip_akti/1991-01-0007.pdf (19. maj 2009).

Dolenc, Danilo. 2003. Priseljevanje v Slovenijo iz območja nekdanje Jugoslavije po II. Svetovni vojni. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 35-88. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Društvo Srbska skupnost. 2009. Dostopno prek: <http://www.srbska-skupnost.si> (19. maj 2009).

Državni zbor RS. 1991. *Ustava Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1> (16. maj 2009).

Državni zbor RS. 2002. *Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS)* z dne 28. 11. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&type=98&vt=68&st=a&sb=3&mandate=-1&o=2990&sd=0&unid=PA3|C12565E2005ED694C1256C7F00658837&showdoc=1> (20. maj 2009).

Eley, Geoff in Suny, Ronald Grigor. 1996. What is a nation? V *Becoming National*, 41-55. Dostopno prek: <http://www.tamilnation.org/selfdetermination/nation/renan.htm> (15. marec 2009).

Hribar, Tine. 1987. Slovenska državnost. *Nova revija* 57: 3-29.

Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: fakulteta za družbene vede.

Klopčič, Vera. 2003a. Mednarodno pravne razsežnosti manjšinskega varstva v Republiki Sloveniji. V *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, ur. Vera Kržišnik-Bukić, 137-190. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2003b. Predlogi za nadaljnje urejanje v Republiki Sloveniji. V *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, ur. Vera Kržišnik-Bukić, 323-327. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac, Miran. 2003. »Nove« narodne skupnosti. V *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, ur. Vera Kržišnik-Bukić, 38-37. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2007a. *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 1-3. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2007b. Varstvo »novih narodnih skupnosti v Sloveniji. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 36-65. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2007c. Priloge. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 511-548. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Kremenšek, Slavko. 1973. *Obča etnologija*. Ljubljana: Univerza.

Kržišnik-Bukić, Vera. 2003. Obravnava med-manjšinskih razmerij v RS. V *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, ur. Vera Kržišnik-Bukić, 288-313. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Medved, Felicita. 2004. Politična integracija državljanstvo, politična participacija in reprezentacija. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 451-555. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Medvešek, Mojca. 2004. Interakcijska dimenzija integracije: Znotraj skupinski in medskupinski stiki/odnosi. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 589-638. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Ministrstvo za kulturo RS. 2009. *Seznam sklenjenih sporazumov*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/promocija_in_mednarodno_sodelovanje/predstavitev_podrocja/seznam_sklenjenih_sporazumov/ (23. maj 2009).

Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2007. *Enotni v zmagi - demokratizacija in osamosvojitve Slovenije, Od aretacije četverice do samostojne države, 1988-1991*. Dostopno prek: http://www.muzej-nz.si/slo/enotni_v_zmagi_03.html (19. maj 2009).

Odločba Ustavnega sodišča št: U-I-416-98, 22.3.2001. Dostopno prek: <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/A557C7F23E83DF96C125717200288AF1> (16. maj 2009).

Odločba Ustavnega sodišča št: U-I-416/98-38, 22.3.2001. Dostopno prek: [http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/0/a557c7f23e83df96c125717200288af1/\\$FILE/u-i-416-98.pdf](http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/0/a557c7f23e83df96c125717200288af1/$FILE/u-i-416-98.pdf) (16. maj 2009).

Odlok o razglasitvi temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Ur. I. RS 1-4/91-I z dne 25.6.1991. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/dl/vip_akti/1991-01-0004.pdf (19. maj 2009).

Odlok o razglasitvi ustavnega zakona za izvedbo ustavnih amandmajev. Ur. I. SRS 32/89 z dne 2.10.1989. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/dl/vip_akti/1989-02-1076.pdf (16. maj 2009).

Priporočilo, ki ga je Državni zbor Republike Slovenije sprejel ob obravnavi sedmega rednega letnega poročila Varuha človekovih pravic, podanega za leto 2001, stran 17. Ur. l. RS 2/2003 z dne 9.1.2003. Dostopno prek:

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20032&stevilka=5> (14. maj 2009).

Repe, Božo. 2009. Zborovanje v Cankarjevem domu. *Mladina* (2009/08). Dostopno prek: http://www.mladina.si/mednik/200908/zborovanje_v_cankarjevem_domu (19. maj 2009)

Rizman, Rudi. 1991. Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 15-37. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.

--- 1995. Nacionalna država, nacionalne manjšine in združena Evropa. V *Meje demokracije: Refleksije prehoda v demokracijo*, ur. Darko Štrajn, 111-131. Ljubljana: Liberalna akademija.

Roter, Petra. 2004a. Opredeljevanje manjšin. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 169-197. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2004b. Integracija. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 199-204. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2007. Pojmovanje in opredeljevanje manjšin. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 8-33. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Rožanc, Marjan. 1987. Nekaj iracionalnih razsežnosti. *Nova revija* 57: 201-210.

Sklep Ustavnega sodišča št: U-I-283-94, 6.6.1996. Dostopno prek:
[http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/
E10C5A337D4BC67DC125717200280DB7](http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/E10C5A337D4BC67DC125717200280DB7) (16. maj 2009).

Slovenska pomlad. 2008a. *Časopis za kritiko znanosti, objava pisateljske ustave, 25.4.1988*. Dostopno prek: <http://www.slovenskapomlad.si/1?id=26> (19. maj 2009).

--- 2008b. *Koordinacija novih družbenih gibanj, 20.2.1988*. Dostopno prek:
<http://www.slovenskapomlad.si/1?id=25> (19. maj 2009).

--- 2008c. *Majniška deklaracija, 8.5.1989*. Dostopno prek:
<http://www.slovenskapomlad.si/1?id=134> (19. maj 2009).

Smith, Anthony D. 1991a. *National Identity*. London: Penguin books.

--- 1991b. Genealogija narodov. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 51-77. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.

Sokolović, Džemal. 2006. *Nacija protiv naroda: Bosna je samo jedan slučaj*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Statistični urad RS. 2003. *Popis 2002*. Dostopno prek:
<http://www.stat.si/Popis2002/gradivo/si-92.pdf> (8. maj 2009).

Svet Evrope. 1998. *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, List of declarations made with respect to treaty No. 157 (25. marec). Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=&DF=&CL=ENG&VL=1> (19. maj 2009).

--- 2006. Komisar za človekove pravice. *The situation of the Roma community in Ambrus*. Letter addressed to Mr. Janez JANŠA, Prime Minister of the Republic of Slovenia by Mr Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights. Dostopno prek: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1100865&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679> (20.5.2009).

Šircelj, Milivoja. 2003. *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije, Popis 2002*. Posebne publikacije (2). Dostopno prek: <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/2-169.pdf> (5. maj 2009).

Škorjanec, Viljemka. 2007. *Osimska pogajanja*. Koper: Založba Annales. Dostopno prek: <http://www.zrs-kp.si/SL/zaloznistvo/annales%20majora/Osimska%20pogajanja.pdf> (23. maj 2009).

Štrubelj, Dejan. 2006. *Primerjava narodne, verske in jezikovne sestave Slovenije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska Fakulteta.

Temeljna Ustavna listina. Ur.l. RS 1-25.6.1991. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/dl/vip_akti/1991-01-0004.pdf (16. maj 2009).

Televizija Slovenija. 2009. *Pomurski madžarski program*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/mmr-pomurski-madzarski-program/81> (18. maj 2009).

Urad za narodnosti RS. 2009a. *Italijanska narodna skupnost*. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/italijanska_narodna_skupnost/ (20. maj 2009).

--- 2009b. *Madžarska narodna skupnost*. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/madzarska_narodna_skupnost/ (18. maj 2009).

--- 2009c. *Manjšine oziroma narodne skupnosti*. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/ (20. maj 2009).

--- 2009d. *Pravni predpisi*. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/pravni_predpisi/ (20. maj 2009).

--- 2009e. *Romska etnična skupnost*. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/ (19. maj 2009).

Urad predsednika Republike Slovenije. 2001. *Predsednik Kučan in avstrijska zunanja ministrica o meddržavnem sodelovanju*. Dostopno prek: <http://www2.gov.si/up-rs/1992-2002/mk.nsf/77e9b93bfaf10bc0c1256785002196ab/7fedcc96ca7da9e6c1256a490035f8f5?OpenDocument> (4. junij 2009).

Zakon o evidenci volilne pravice (Z EVP-1-UPB1). Ur. I. RS 1/2007 z dne 5.1.2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071&stevilka=1> (17. maj 2009).

Zakon o financiranju občin (ZFO-1A). Ur. I. RS 57/2008 z dne 10.6.2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=86952&part=&highlight=Zakon+o+financiranju+ob%C4%8Din> (17. maj 2009).

Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2). Ur. I. RS 94/2007 z dne 16.10.2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200794&stevilka=4692> (17. maj 2009).

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). Ur. I. RS 87/2001 z dne 8.11.2001. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=33204&part=&highlight=Zakon+o+knji%C5%BEni%C4%8Darstvu> (17. maj 2009).

Zakon o lokalnih volitvah (ZLV-UPB2). Ur. I. RS 22/2006 z dne 28.2.2006
Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200622&stevilka=843>
(17. maj 2009).

Zakon o medijih (ZMed-UPB1). Ur.I. RS 110 /2006 z dne 26.10. 2006. Dostopno
prek: http://www.uradni-list.si/_pdf/2006/Ur/u2006110.pdf (17. maj 2009).

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-UPB5). Ur. I.
RS 16/2007 z dne 23.2.2007. Dostopno prek: [http://www.uradni-list.si/1/
objava.jsp?urlid=200716&stevilka=718](http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=718) (17. maj 2009).

Zakon o osnovni šoli (ZOsn-UPB3). Ur. I. RS 81/2006 z dne 31.7.2006. Dostopno
prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200681&stevilka=3535> (17. maj
2009).

Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1). Ur. I. RS 96/05 z dne 28.10.2005 in
Ur. I. RS 109/05, 105/06. Dostopno prek: [http://www.uradni-list.si/1/content?id=
58491&part=&highlight=Zakon+o+Radioteleviziji](http://www.uradni-list.si/1/content?id=58491&part=&highlight=Zakon+o+Radioteleviziji) (17. maj 2009).

*Zakon o ratifikaciji pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo
in Republiko Madžarsko*. Ur. I. RS 6-7.V.1993. Dostopno prek: [http://www.pf.uni-
lj.si/media/pogodbaoprijateljstvuinsodelovanjumed.rsinmadzarsko.pdf](http://www.pf.uni-lj.si/media/pogodbaoprijateljstvuinsodelovanjumed.rsinmadzarsko.pdf) (28. maj
2009).

Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ).
Ur. I. RS 69/2000 z dne 4.8.2000. Dostopno prek: [http://www.uradni-list.si/1/
objava.jsp?urlmpid=200084](http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=200084) (22. maj 2009).

*Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado republike Slovenije in vlado republike
Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti (BATKIZ)*. Ur. I. RS
20/2002 z dne 8.3.2002. Dostopno prek: [http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?
urlmpid=200214](http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=200214) (16. maj 2009).

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1). Ur. I. RS 33/2007 z dne 13.4.2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1762> (12. junij 2009).

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS). Ur. I. RS 65/1994 iz dne 20.10.1994. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO899.html (20. maj 2009).

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-1). Ur. I. RS 93/2005 z dne 21.10.2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=58302&part=&highlight=Zakon+o+spodbujanju+skladnega+regionalnega+razvoja> (17. maj 2009).

Zakon o statusu državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (ZUSDDD). Ur. I. RS 61/1999 z dne 30.7.1999. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=12603&part=&highlight=drugih> (16. maj 2009).

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-UPB1). Ur. I. RS 77/2007 z dne 27.8.2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200777&stevilka=4066> (17. maj 2009).

Zakon o vrtcih (ZVrt-UPB2). Ur. I. RS 100/2005 z dne 10.11.2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2005100&stevilka=4349> (17. maj 2009).

Zveza Zvez kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Sloveniji. 2003. *Koordinacija zvez in kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti razpadle SFRJ v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.exyumak.si/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=53 (11. maj 2009).

Vodopivec, Peter. *Slovenska zgodovina 1780-2004*. Dostopno prek: <http://www.sistory.si/publikacije/pdf/zgodovina/Slovenska-zgodovina-1780-2004.pdf> (19. maj 2006).

Vrečer, Natalija. 2004a. Etničnost, integracija in civilna družba: Prisilni migranti v Sloveniji. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 655-669. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2004b. Vloga kulture pri procesih integracije (prisilnih) priseljencev. V *Percepcije slovenske integracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 671-683. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Wikipedia. 2009. *Izbrisani*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Izbrisani> (19. maj 2009).